

MARIN PREDA
Tinerețea lui
Moromete

Piesă în două acte
(nouă tablouri)

PERSONAJELE
(în ordinea intrării în scenă)

ILIE MOROMETE
CATRINA
ILINCA
ARISTIȚA
ACTIVISTUL DE SERVICIU NICULAE
TOVARĂȘUL PRIM
ALBOAICA
ALBEI
CATRINA ALBOAICII
SANDE
CÂRSTACHE AL LUI DUMITRACHE
NAE CISMARU
COSTACHE AL JOACHII
GIUGUDEL
MATEI DIMIR
VASILE AL MOAȘII
STAN
OMUL DIN COTIGEOAIA
GHEORGHE
OMUL DE LA TELEFON
ISOSICĂ
PLOTAGĂ
PAZNICUL DE LA ARIE
PLUTONIERUL MOISE
NĂSTASE RADULESCU
DAN
FICA
RĂDIȚA
FICA-FETIȚĂ
SOLDATUL DE LA SILOZ
ȚUGURLAN
UN LĂUTAR
AVIATORUL

ȚĂRANI, FEMEI, FLĂCĂI, FETE, UN INDIVID
CARE TRAGE CU URECHEA

Nota redacției

Textul tui Marin Preda, pe care îl publicăm în paginile următoare, nu era destinat, în primul rând, unei prompte tipări, ci unei foarte apropiate reprezentări (cu această dramatizare avea să se deschidă, desigur, stagiunea viitoare a Teatrului Național). Unele împrejurări — printre care aceea că diferiți pasionați ai prozelor sale luaseră inițiativa dramatizării unui episod sau altul al faimoasei vieți a Moromeților — dar, în egală măsură, insistențele câtorva prieteni și admiratori — printre aceștia, cu deosebire, Radu Beligan, care a văzut, întotdeauna, în Ilie Moromete un personaj cu extraordinare virtuți dramatice —, l-au determinat să se pună pe lucru, de îndată ce a încheiat Cel mai iubit dintre pământeni. De aci, se poate vedea, încă o dată, în ce cumplită măsură, munca lui Marin Preda era fără răgaz, fără pauză: „odihna războinicului” nu putea veni decât odată cu moartea. În ultimele săptămâni ale vieții, ajunsese în faza definitivării, și, pe drept, promisese dramatizarea sa Teatrului Național, împreună cu ai cărui reprezentanți, literari și artistici, revedea pagină cu pagină, în vederea pregătirii spectacolului. Dar, să aștearnă un exequatur, pe acest text, nu a mai ajuns. Așadar, cântecul de lebadă — pe care soarta l-a găuit la ultimele note — al marelui romancier, a fost un text dramatic...

Publicăm Tinerețea lui Moromete, pe ale cărei ultime revizii s-a prăbușit condeiful lui Marin Preda, cu un sentiment în care emoția se împletește cu răspunderea. O facem cu convingerea că dăm la lumină un text de o deosebită valoare dramatică și, în același timp, un prețios document de creație, atât pentru istoria literară, cât și pentru teatru.

La sfârșit, cititorii vor putea afla, din nota redactată de regizoarea Anca Ovanez-Doroșenco — care, în faza finală, a avut, din partea Teatrului Național, sarcina contactului cu scriitorul — câteva amănunte în legătură cu ultimele evoluții ale acestui text.

ACTUL I

Tabloul 1

Tinda casei Moromeților. Seara. Catrina, o țărancă scundă de vreo patruzeci și cinci de ani, la masă, pune ciorbă în străchini, bărbatului, un țăran de cincizeci de ani și fetei, în preajma măritişului. Țăranul, Ilie Moromete, mănâncă senin, ca și când ar fi singur.

Scena 1

CATRINA (*strigând*):... Asta ai făcut din copilul tău! De dragul ălor de la București, nu l-ai mai lăsat să-și urmeze darul cu care l-a înzestrat Dumnezeu. L-ai făcut să intre, el, copil curat, în rândul celor ce nu cred în Isus, și să vie aici, în fața oamenilor, și să-l omoare. El, săracu', nici acum nu știe de ce nu l-ai mai lăsat tu să-și urmeze școala. Nu-i nimic, mă duc eu și-i spun și n-o să te mai vadă pe urmă câte zile oi avea, sau să-ți mai trimită un ban...

ILINCA: Gata, mamă, acum mâncăm. Până și turcul, înainte să taie capul cuiva, lăsa omul să mănânce.

MOROMETE: Păi ăsta mai are vreun Dumnezeu, Ilinco? Zice că se duce la biserică!!!

CATRINA: Să nu pomenști tu numele lui Dumnezeu! (*Gustă din ciorbă, vrând să radă dacă e destul de acră sau sărată. Nu e, se ridică și pune încă sare. Îl imită, batjocurindu-i seninătatea.*) „Păi ăsta mai are vreun Dumnezeu!” Ca și când tu ai avut, că până la bătrânețe ne-ai lăsat tot pe drumuri, doar-doar s-or întoarce ăia de la

București, să ne dea afară și el să rămână cu ei. Feciorii, de! Și, noi, la grajd! Că, zice *(și iar îl imită)*, ci-ar fi să ne facem noi acilea o cojmălie a noastră? Adică să împărțim grajdul în două. *(Otrăvită.)* Ai spus sau n-ai spus?

ILINCA: Și ce dacă a spus, mamă, ce e rău dacă o să aveți voi doi o cojmălie? Sunteți oameni bătrâni, casa asta ați face bine să mi-o lăsați mie, care în toamnă mă mărit și o să vă fac nepoți. Unde o să-i cresc?

CATRINA: Nu pentru tine pregătește el cojmălia, ca să te lase pe tine aici. Dacă ar fi așa, de ce nu se duce s-o treacă pe numele tău? Ei?! De ce nu se duce? *(În tăcerea pe care Moromete n-o rupse, ca și când n-ar fi auzit.)* Păi cum să se ducă, nu mi-a spus mie ieri a lui Trafuică, la biserică: „Vezi, Catrino, că alde Ilie al tău a trimis vorbă lui alde Achim să se întoarcă acasă, îi lasă casa la dispoziție...” Și ăla o să vie, că l-au dat afară de la *Aprozar*, unde a intrat când i-a luat statul prăvălia.

ILINCA *(neîncrezătoare, dar și neliniștită)*: Așa, tată?!

(Moromete se opri din mâncat. Deodată aruncă lingura pe masă cu violență, își duse mâna la gât și își sfâșie cămașa de pe el. Se ridică în picioare, și, cu pași mari, cobori în curte și o luă spre grădină. Se opri printre salcâmi, își ridică privirile spre cer și văzu norii care alergau.)

MOROMETE: Unde să mă duc? Unde să mă duc și să scap? Asta e în stare să-mi scoată sufletul până la moarte... *(Își pleacă fruntea, copleșit, și începu să-și răsucească o țigară.)* Și dacă aş muri?! Nu e o idee?! Mori, și gata! Copiii sunt toți pe la rosturile lor, ce-ți mai rămâne, ca să mai faci umbră pământului? Nimic! *(Rămase așa, privind undeva departe, peste curte.)*

ILINCA: (*vine după el, în timp ce Catrina, îmbrăcată în negru, iese pe poartă*): Tată, să nu cumva să-l aduci pe Achim acasă. N-ar avea nici un rost! Eu n-am nici un interes, dacă vrei să știi, fiindcă aviatorul meu mi-a și spus: dacă nu te înțelegi cu ai tăi, mergem la mine, lângă Ploiești și, cu timpul, din leafa mea, ne facem noi o casă a noastră.

MOROMETE (*nemișcat*): E o idee.

ILINCA: Da, dar n-are nici un rost, fiindcă trai cu mama n-o să mai ai tu, după aia. Ai văzut cât e de otrăvită, a fost ea și până acum, dar aia a lui Trafulică a scos-o din pepeni. E adevărat că ai să-l chemi pe Achim îndărăt?

MOROMETE (*țeapăn*): E o idee.

ILINCA (*veselă*): E o idee?! Asta înseamnă că mai ai și altele în cap. Eu îți spun s-o alegi pe-aia bună, să nu râdă lumea de noi... (*Își legă broboada strâns și porni spre casă. Moromete trase din țigară și o luă spre casă, cu pași pierduți... în treacăt văzu o ulucă slăbită, dădu în ea cu pumnul, o furcă de fier rezemată de grajd, dar cu colții în afară, se putea cineva înțepa în ea, o întoarce cu colții spre zid.*)

Scena 2

A treia zi, spre prânz. Ilinca mătură bătătura. Catrina intră pe poartă. Este îmbrăcată de sărbătoare, broboadă neagră, bluză închisă, fustă lungă, de asemenea neagră. Moromete zace pe prispă.

ILINCA (*o întâmpină*): Tu unde tot umbli, mă lași pe mine să am grijă de toate, de vacă, de caii ăia, care stau acolo singurei, n-are cine să le dea

apă, tata zace de trei zile, nici nu mai mănâncă...

CATRINA: Am fost la ailaltă, în vale...

ILINCA: Și te-a uitat Dumnezeu pe-acolo?

CATRINA: Ia taci din gură! Că acu' nu-ți mai dau ale două pogoane de pământ.

(Soarele asfințea în ferestre. Catrina se apropie de prispă și, sub razele galbene, văzu chipul neras și scofâlcit al bărbatului ei, care dormea ca un mort. Îl zgâlțâi.)

CATRINA *(cu dușmănie)*: Eeee, ce e cu tine, scoal' în sus și vezi de caii ăia, sau ai intrat în anul morții?! *(Moromete gemu și bolborosi ceva de neînțeles, cu o voce de pe altă lume, fără să deschidă ochii.)* Am simțit eu că ai intrat în anul morții! Mă duc la ailaltă, în vale, și-o s-o iau și pe Ilinca cu mine. O să aibă acum grijă de tine Guica, o să vie din smârcurile iadului să-ți ție lumânarea.

(Intră în casă și începu să dea jos pături și velinți de pe ladă, și din ea scoase rufărie și lucruri de îmbrăcăminte și făcu un pachet... În același timp, Moromete se ridică în capul oaselor, să vadă ce se întâmplă în casă, dar căzu, bolborosind.)

MOROMETE: Ilinco!

ILINCA: Ce e, tată? De ce nu-mi spui mie că vrei să te duci în grădină?

(Și dibui sub scară un baston cu gogă la cap. Se întoarse, îl ridică pe taică-su de jos și îi dădu goga să se sprijine. Moromete arăta jalnic, abia se mișca. Abia coborî scările pridvorului și trecu spre grădină.)

CATRINA: *(iese din casă cu un braț de lucruri pe*

care le leagă, îndârjită): Fată, mergi cu mine. Altfel, îți spun, nu mai pupi de la mine pământ.

ILINCA: Bine, mamă... *(ezitând)*, dar nu acum... mâine...

CATRINA: Gândește-te. *(Și pleacă spre poartă.)* Altfel, pământul o să i-l dau Alboaiicii, care o să mă țină, dacă am crescut fată care se dă cu tat-său. Care vrea să mă arunce pe drumuri.

ILINCA: Bine, mamă, bine! Pleacă odată! *(Ținea o oală de lapte în mână. Era goală. O puse pe poliță, la geam, foarte mirată, căutând parcă ceva. Luă în mână una plină.)* Asta am muls-o acum. *(Reveni la cea dintâi.)* Aici am pus-o!! Era plină. *(Se strâmba de nedumerire și dădu din umeri. Moromete tocmai se întorcea din grădină.)* Tată, să chem doctorul? De ce nu spui ce te doare?

MOROMETE: *(cu glas stins și senin, de om care n-o mai duce mult și nici nu prea mai știe ce spune)*: Nu mă doare nimic. Unde e mă-ta?

ILINCA: *(mânioasă)*: A plecat la Alboaica.

MOROMETE: *(milogindu-se, subțire)*: Și nu ți-a spus să te duci cu ea?

ILINCA: Ba mi-a spus, da' ce, eu mă iau după capul ei? *(Moromete se urcă pe prispă cu gemete senine, sau mai degrabă senile. Ilinca se uită la el lung, din prag, tăcută, cu brațele încrucișate pe sâni. Soarele de iunie ardea ca focul. Amurgul lung de iunie se stinge în ferestre.)* Tată, bea măcar puțin lapte.

MOROMETE: Ai?

ILINCA: Nițel lapte cu pâine înmuiată. De când te știu, ți-a plăcut laptele proaspăt, de la vacă, cu pâine înmuiată.

MOROMETE *(aiurea)*: Și mie mi-a plăcut. Dar și o țiuculița. Știi, mie nu-mi place băutura, ca pisicii untura.

ILINCA (*fluturându-și mâinile în aer*): Ei, de unde să mă duc eu acum să-ți aduc ȕiculiȕă, înainte de seceratul grâului?

MOROMETE: Atunci, nu te duce.

(Ilinca se apropie de gardul vecinilor și strigă.)

ILINCA: Ȑată Aristiȕo! (*Și, după ce femeia se apropie, îi șopti.*) Tata e bolnav, îmi cere să-i dau niȕică ȕică. ARISTIȕA: Ce e, bia, cu nea Ilie? Văz că ȕăta Catrina a plecat cu o boccea. Unde s-a dus?

ILINCA (*cu ironie*): La ailaltă, în vale!

ARISTIȕA: La Alboaica! Vezi, fă, că Alboaica vrea să pună mâna pe pământul vostru. Când a auzit-o pe mă-ta că vrea să stea la ea, cică i-ar fi spus: „Mamă, te îngrop, dar să treci patru pogoane pe numele meu!” Să-i spună asta mă-ti, care e și ea, mă-sa, muiere tânără!... Adică, ea crede că ȕăta Catrina nu mai are mai mult de trăit decât o babă!?

ILINCA: Parcă eu mă iau după prostia Alboaicii...

(Aristiȕa plecă și se întoarce cu o mică sticlă în mână.)

ARISTIȕA: Ȑine, fată, și sănătate lui nea Ilie.

(Moromete duse această mică sticluȕă la gură și nu-i dădu drumul până n-o goli.)

MOROMETE: Acuma, du-te la mă-ta.

(Și aruncă sticluȕă aiurea și se întoarce cu spatele, foindu-se îndelung pe prispă, culcându-se înainte de a se liniști, spre nedumerirea fetei, care întâi se strâmba și abia apoi dădu din umeri cu

nepăsare.)

Tabloul 2

Sediul Comitetului raional de partid. O sală de așteptare.

ILINCA (*activistului de serviciu*): Vreau să vorbesc cu fratele meu, Nicolae Moromete.

ACTIVISTUL (*ridică receptorul*): Tovarășe Moromete, vă caută sora. Da... Să aștepte... Așteptați.

(Ilinca își desfăcu baticul și îl înnodă la loc. Niculae ieși după un timp, cu un aer grăbit, urmat de alt activist.)

NICULAE (*parcă luând-o la rost*): Ce e cu tine? Iar vrea tata bani? Spune-i că n-am. (*O conduce într-un loc izolat pe o bancă. Vorbește încet.*)

ILINCA: Ho, că nu-ți cere nimeni! Mai bine ai mai veni și tu pe-acasă, că pe mama și tata i-a apucat pandaliile la bătrânețe. Mama a fugit de-acasă și l-a lăsat pe tata bolnav, și zice că dacă nu fug și eu, nu-mi mai dă pământ.

NICULAE (*zâmbind*): Unde a fugit?

ILINCA (*batjocoritoare*): Unde să fugă?! Unde tot spune ea, de ani de zile, de ne-a împuiat capul: la ailaltă, în vale!

NICULAE: La Alboaica? (*Și izbucni în hohote de râs.*)

ILINCA: Ei, uite că acuma chiar a fugit, ne facem de râs în sat. Eu știu de ce a căzut tata bolnav. (*Scotându-și baticul și dregându-și părul. Ai fi zis că n-o să și-l mai pună pe cap, dar, după ce își aranjă bine părul, și-l puse la loc.*) Îi e frică să nu-ți

spună de ce nu te-a mai lăsat el să-ți termini...

NICULAE: Ei, de ce?!

ILINCA: În anul ăla s-a dus la București. la alde Paraschiv, Nilă și Achim, cu chimirul plin de bani, și i-a îndemnat să se întoarcă acasă. Și mama a aflat. De atunci a început ea să nu-l mai vadă în ochi. Nu ți-a spus, dar acum l-a amenințat că o să-ți spună, și tatei îi e frică să nu te piardă și pe tine, după ce i-a pierdut pe cei trei.

NICULAE: Poveste veche. Nu-mi mai pasă mie de chestii de-astea. Nu înțeleg cum oamenii își pot otrăvi viața cu istorii de pe vremea lui Pazvante-chiorul.

ILINCA: Uite că se otrăvesc! Vino și spune-i tatei ce-mi spuseși mie acuma, și spune-i și mamei să-și scoată din cap ideea că o să se întoarcă Achim și o s-o arunce pe drumuri.

NICULAE: Nici nu mă gândesc! Eu în satu-ăsta unde era gata să fiu omorât nu mai calc. Să vie tata la mine, ca și până acum.

ILINCA: Cum o să vie, dacă zace?

NICULAE: Când o să se facă bine!

ILINCA: Și dacă nu se face? Dacă moare?

NICULAE: N-o să moară din pricină că o să mă supăr eu de greșelile lui de altădată. Spune-i că habar

n-am!

O

să-i spun eu, într-o scrisoare, și cu asta, basta.

ILINCA: Nu vrei să vii!

NICULAE: Nu!

ILINCA: Și te mai miri cum se pot otrăvi oamenii de istorii de pe vremea lui Pazvante-chiorul. Văd că te otrăvești și tu. Oamenii ăia care te-au bătut pe tine în fața primăriei, în '46, eee... (se *strâmbă și își flutură și-un braț prin aer*)... s-au dus, i-a luat zbenga, cât e de-atunci, șapte ani, niște hodorogi, care le era frică, de averile lor; te-ai apucat tu să-i

înfrunți, să le ții discursuri... Mare deștept și tu, ce să zic... Și de-aia nu vrei să mai vii prin sat, să-ți vezi părinții și rudele...

NICULAE (*râde*): Ai dreptate, dar tot nu viu. Nu erau numai chiaburi hodorogi, atunci. În fața primăriei, erau de toate soiurile și îi știu pe toți, unii conduc acum comuna și organizația de partid. N-a sărit unul să mă apere! Dacă viu, îi arestez.

ILINCA: Vezi să nu-i arestezi!

NICULAE: Asta e, că n-o să pot să-i arestez, și-or să-mi rădă-n nas. N-am nici un chef. (*Scârbit.*) Să-i ia mama dracului, cu intrigile lor cu tot!

ILINCA: Bine, Niculae, faci cum vrei! (*Deodată, plină de afecțiune.*) Îmi pare rău doar că nu poți să mă ajuți. Mama e în stare să nu-mi mai dea nici un pogon de pământ dacă nu-l las pe tata singur. Nu e în doagele ei. Cum pot să-l las?! Spune și tu!

NICULAE: Nu-l lăsa! Cât despre pământ, ce vrei tu să faci cu el? În doi-trei ani, tot pământul trece la colectiv. Ce atâta zbatere?

(*Ilinca, țărancă, se posomorî.*)

ILINCA: Asta, cine vrea! Prin liberul consimțământ!

N-or să mă bage cu forța.

NICULAE: Cum ai zis?! Liberul cum?!

ILINCA: Prin liberul consimțământ... (*Repetă, îndărătnică. Niculae izbucni într-un râs colosal.*) Ce e de râs aici?!

NICULAE: Bineînțeles. Bineînțeles. Bineînțeles că prin liberul consimțământ. O să ți-l dai, liberul ăsta... (*Și iar se frânse pe spate și râse. Ilinca se ridică și-și aranjă broboada.*)

ILINCA: Sunt de acord, dar în ăștia doi-trei ani, cât zici tu, vreau pământul meu, și mai ales casa,

indiferent de ce-o să se întâmple. Vreau să-mi fac nunta mea, în toamnă, la casa mea, cu pământul meu. Ai să vii la nuntă? Să nu zici că n-o să vii, că mă supăr pe tine și n-o să mai vreau să te mai văd niciodată.

NICULAE: Da, da, asta da, la nunta ta o să vii! Faci nuntă mare?

ILINCA: Da, vreau să fac nuntă mare. (*Iese, hotărâtă.*)

(Primul secretar vine din biroul lui.)

NICULAE: Tovarășe prim, am probleme în familie,
m-aș duce câteva zile în Siliștea.

TOVARĂȘUL PRIM: Du-te, și cu ocazia asta raportează cum merg acolo pregătirile cu campania. N-ar strica să rămâi până după strângerea recoltei.

NICULAE: Știți, Iosif cunoaște acolo toate problemele.

TOVARĂȘUL PRIM: Bine, știu că ai pică pe satul natal. O atitudine nejustă, dar văd că persisti, oi fi având și tu motivele tale.

NICULAE: Le am, tovarășe prim!

TOVARĂȘUL PRIM: Tocmai de-aia, după campanie va trebui să pleci în Ardeal, e o sarcină de partid. Ni s-a cerut să detașăm unele cadre, să-și îmbogățească experiența.

NICULAE: Da, mi-ați spus.

TOVARĂȘUL PRIM: Așa că du-te pe-acasă câteva zile, fiindcă pe urmă o să-ți fie mai greu. Va trebui să pleci în Ardeal. Noroc!

Tabloul 3

Scena 1

La Alboaica se ținea, ca să zicem așa, un consiliu de familie, compus din Catrina, Alboaica, bărbatu-său — Albei, fata lor mai mare, pe care o chema tot Catrina, și Sande, băiatul lor mai mic, de optsprezece ani.

ALBOAICA: Mamă, ți-am spus, te îngrop. Clar să-i treci, înainte, lui Sande patru pogoane de pământ.

CATRINA (*scoasă din pepeni*): Ce tot îmi spui tu mie vorba asta?! Te-am mai auzit de câteva ori.

ALBEI: Da, și eu te-am auzit!

CATRINA ALBOAICII: Da, mamă, ce vorbă e asta?!

ALBEI: Vrea să spună că o ține cât o trăi...

CATRINA: Nu vă trec eu, înainte, patru pogoane de pământ... Să mă aruncați și voi pe drumuri?! După ce mor eu, vi le las.

SANDE: Bunico, n-am eu nevoie de pogoanele matală. Stai la noi cât vrei și ne lași cât vrei.

ALBOAICA (*veselă*): Eu zic, mai bine să te întorci acasă, vorbă lui Sande, n-avem nevoie... Că, după ce mori, mamă, pământul îl ia Ilinca și Niculae. E dreptul lor. Dacă l-ai trece dinainte, zic și eu, așa. Cine știe, poate ne îngropi tu pe noi! (*Și râse.*)

CATRINA (*cu ură*): Mai bine să mă duc în lume, decât să mă întorc la ăla.

ALBOAICA (*mereu veselă și ironică*): Păi dar, s-a măritat fata ieri-alaltăieri, și-a fugit de la bărbat.

CATRINA: Și ce. Dacă am fugit! Mă privește ce fac. Și pământ nu vă dau la nimeni. Îl las bisericii, lăcașul lui Dumnezeu.

CATRINA ALBOAICII: Vezi că te-așteaptă popa. Tot a rămas el văduv! Te face preoteasă!

CATRINA (*făcându-se că n-a auzit*): Ați pupa voi, să vă dau pământ. (*Și se ridică obidită și ieși.*)

Scena 2

Amurg. Moromete zace în pat. Ilinca deretică. Zgomot la ușă.

MOROMETE (*fără să se întoarcă*): Cine e?

CATRINA: Eu sunt, nu pentru tine am venit, pentru fata asta, care se mărită, da' să nu te-aștepți că o să murim de grija ta.

MOROMETE: De ce să mori de grija mea, ți-a cerut cineva să mori? Te-ai dus la ailaltă, în vale, de ce te-ai întors? (*Se mișcă încet în pat, ca și când ar fi vrut să se culcușească mai bine și să bolească mai departe, fără să-și arate fața bărboasă.*) Știu că dacă n-ar fi fata asta, nu mi-ai da nici o cană cu apă. Așa că...

(Se făcu tăcere. Catrina se dezbracă de hainele bune cu care venise și nu răspunse decât târziu.)

CATRINA: Așa că, ce?! Ai făcut-o și ai crescut-o tu? Ce-i rămâne ei de pe urma ta? Vezi bine că ai intrat în anul morții și nu te gândești să-i dai și ei câte-un pogon de pământ!

MOROMETE: De unde știi tu că am intrat în anul morții?

CATRINA (*fără șovăire*): După fapte; faptele te-au pus în pat!

MOROMETE: Faptele mele crezi tu că sunt rele, ca să mă vezi murind? (*Strigă cu o voce de o tărie uluitoare.*) Eu o să mor din pricina faptelor mele? Atunci, toată lumea să moară, și să mori și tu, n-ai mai ajunge să treci pragul! (*Și deodată se dădu jos,*

cu mișcările vânjoase ale unui om pe deplin sănătos și sigur de sine, și se ridică în picioare, cu amândoi pumnii încheștați ridicați în sus. Să lovească. Catrina tâșni spre ușă și ieși afară, ca și când nici n-ar fi fost în odaie. Moromete ieși după ea cu pași care făceau să duduie pământul, dibui după scară bastonul cu gogă.) Stai pe loc, să te omor! Ai zis că te duci la ailaltă, în vale, și mă lași aici să mor singur. Du-te la ailaltă. În vale, mânca-te-ar pământul! (Și ridică ciomagul să-i reteze picioarele. Catrina își pierduse firea, fiindcă în loc să iasă la drum, unde ar fi scăpat, o luă prin curte; fugea ca o fetiță de doisprezece ani. Îi sfârâiau călcâiele. Moromete alerga și el din răspuțeri, cu goga în aer, dar era departe de a o prinde. Însă era limpede că o zăpăcise, nu vroia deloc să părăsească casa, cu toate că de câteva ori Moromete fusese gata să arunce după ea cu parul; dar, în aceeași clipă, ea pierdea pe după colț...)

ILINCA (țipă, alergând după ei): Tată, ce faci, tată?!

(Lume la porți, uimită.)

ARISTIȚA: Fă, Catrină! Fă! Bietul Ilie, a căzut și el o dată bolnav, și uite ce-i face! Nici să bolească liniștit nu-l lasă asta, care se duce în fiecare duminică la biserică... De ce s-o mai fi ducând! Nea Ilie, nu da, c-o omori!

(Unul dintre ei, un bărbat aproape mic de statură, tânăr — să fi avut treizeci și cinci de ani. cu o privire de om atât de bun, încât te întrebai dacă nu cumva el a așa de bun fiindcă nu e în stare să facă rău, intră hotărât în curtea vecinului — căci era un vecin, îl chema Cârstache al lui Dumitrache

— și îi tăie drumul lui Moromete, desfăcând brațele ca să nu-l mai lase să treacă.)

CÂRSTACHE: Nea Ilie, măi nea Ilie! *(Cu o tonalitate egală și insistentă.)* Nea Ilie, măi nea Ilie! Nea Ilie, măi nea Ilie!

(Moromete aruncă din mâini, cu o vigoare iarăși de neînțeles pentru un om bolnav, bastonul și gemu.)

MOROMETE: O, mă Cârstache, mă! Mă Cârstache. mă! Mă Cârstache, mă! *(Apoi, după o lungă tăcere.)* Mă, nu mai vreau decât un singur lucru, altceva nu doresc: să se ducă, să nu-i mai aud glasul, să plece...

ILINCA: Ei, ho. C-o să plece, nu era nevoie să se uite lumea la noi ca la țigani. *(Supărată, pesemne, numai din pricina asta.)* Ziceam că ești bolnav, și tu te prefăceai! Mă miram eu cine umbla în cușniță după pâine și bea laptele din oală. Că mie îmi spuneai că nu suporti decât „puțin lapte”. Ie-te-te! *(Lumea începu să se împrăstie încet.)*

Scena 3

Curtea Moromeților. Intră Nae Cismaru și Costache al Joachii. Se așază pe prispă, ca la ei acasă.

NAE: Acuși pică și alde Matei.

COSTACHE: De unde știi?

NAE: Mă întâlnii eu cu el, înainte să vii la tine. „Unde te duci, zice, te duci pe la alde Moromete?” „Îhâm!” „Du-te, zice, că vii și eu acuși”.

COSTACHE: Eu mă întâlnii cu alde Pavel Titică,

se ducea încoace, căuta ziua de ieri. Zicea că e de rău cu ăia care au împrumutat grâu de sămânță de la stat, le-a crescut niște neghină d-aia mare, cu șapte măciulii. Umblă după ei prin sat, să-i scoată la plivit.

MOROMETE (*iese din casă, cu un bocanc în mână, și se așază pe prispă*): Cine, Costache?

COSTACHE: Țștia de la Sfat. Le-a dat grâu de sămânță cu neghină.

MOROMETE: Când?

COSTACHE: Astă-toamnă.

MOROMETE: A! Ția care au luat grâu cu împrumut de la stat! Păi, bine le-a făcut, să se învețe minte!

(Dinspre poartă se apropie și Giugudel.)

COSTACHE: Da, și ățtia nu vor să iasă. Parcă poți să mai smulgi acuma neghina? Și, pe urmă, chiar dacă o smulgi, rămâi cu grâu puțin. Giugudel! Fuseși pe la deal? O fi plouat și pe-acolo, pe la noi?

GIUGUDEL: Nu mai plouă! Ce dracu' ne facem, ar trebui o ploaie zdravănă, acum, după răritat.

MOROMETE: De ce? N-ajunge că plouă în Uniunea Sovietică? Ce nevoie e să mai plouă și la noi?

COSTACHE: Ai luat astă-toamnă cu împrumut grâu de sămânță de la stat?

GIUGUDEL: Am luat.

COSTACHE: Cu neghină?

GIUGUDEL: Da, cu neghină.

COSTACHE: L-ai dat la trior?

GIUGUDEL: Nu.

NAE: Ai auzit că trebuie să ieși să smulgi neghina?

GIUGUDEL: Am auzit, cum dracu' să n-aud, dar

NICULAE: Nu sunt în concediu, am venit în sat cu campania.

MOROMETE (*după o pauză*): Cu campania... Aha! auzi, bă, alde Nae! Adică, a venit să pună mâna pe secere și să ne ajute? Asta ar fi ceva... (*Cu fruntea în bocancul de pe genunchi, Moromete strigă spre grădină.*) Ilinco, unde ești?

ILINCA: Ce-ai cu mine, tată?

MOROMETE: Treci încoace, c-a venit Niculae, și pune mâna și fă mîncare, taie o pasăre și pune-o la foc. Ce faci tu acolo?

(Ilinca nu răspunse, dar i se auziră pașii grăbiți și apoi și glasul, se vedea că știe ea de ce se bucură.)

ILINCA (*intrînd*): Ai venit, mă! Bine c-ai venit.

COSTACHE: Asta... Uite, c-am uitat. Stai. Așa! Spune-mi, mă Niculae, ce este în... Cum îi zice... în Est. Începuse un război în Est.

MOROMETE: în Coreea, Costache.

COSTACHE: Așa, în Coreea!

(Moromete scoase sula dintr-o curea. O puse alături și începu cu acul.)

MOROMETE: Ei, și ce vrei să știi tu, Costache?

COSTACHE (*tresărind*): A! Da. Spune-mi... ruși sunt acolo?

NICULAE: Nu.

MOROMETE (*sărind deodată, ca și când ar fi băgat de seamă că toți ocolesc înadins ceea ce nu mai poate fi ocolit*): Domnule! (*Ridică fruntea, aruncând bocancul undeva tocmai în fundul pridvorului.*) Ia să-mi spui dumneata mie aicea... Ia să-mi răspunzi dumneata aicea la următoarea

întrebare, da' să-mi dai un răspuns de om în toată puterea cuvântului, nu să te joci cu mine... Cum poți dumneata să guvernezi fără opoziție?!!

(Niculae se așează pe pragul tindei, cu genunchii la gură. „Liberalii” își scoaseră pungile de tutun și începură să-și facă țigări groase că degetul...)

CÂRSTACHE *(de la poartă)*: Măi, nea Ilie!

MOROMETE: Vino, mă Cârstache, că nu se dă.

NICULAE: Guvernez foarte bine, ce-mi trebuie mie opoziție?

MOROMETE: Adică, da. *(Cu o voce micșorată, ca și când la asta nu s-ar fi gândit. Dar, deodată, își reluă strigătul.)* Și crezi dumneata că e bine așa? Crezi dumneata că numai dumneata ai dreptul să vorbești în numele țării, și ăilalți să nu zică nimic?

NICULAE: N-ai decât să zici, înscrie-te în partid, du-te la ședință și ia cuvântul. Dar, în realitate, la toți vă e gândul îndărăt, la vechiul sistem de guvernare, la partidul vostru liberal. Ei, ați guvernat destul după sistemul vostru, și știm ce-a ieșit.

MOROMETE *(curios cum nu se mai poate)*: Ei, ce vorbești! Ia spune-ne și nouă ce-a ieșit, că noi, toți ăștia care suntem aicea *(și îi arată pe toți cu mâna și le spuse pe rând și numele)*, nean-tău Costache, nean-tău Matei, alde Giugudel, alde Nae, nu știm!

(Dar Niculae se uită la ei cu ochii abia crăpați, cu o lamă de lumină între gene, de parcă s-ar fi uitat la niște salcâmi sau la stâlpii pridvorului.)

NICULAE *(cu îngăduință)*: Întâi, că i-ați băgat pe toți comuniștii în pușcării, și cu asta ați guvernat fără nici o opoziție. Fiindcă n-o să-mi spui

că era vreo deosebire între țărâniști și liberali când avea loc vreo grevă, și când și unii și alții scoteau armata și trăgeau în ei.

MOROMETE (*indignat*): Și a fost bine așa?!

NICULAE: Asta urmează să vă întreb eu pe voi. Nu vă păsa că alții erau la pușcărie.

CÂRSTACHE: Să știi, Niculae, că absolut nimeni p-aici n-avea idee de ce zici tu acum. (*Și Cârstache se opri și se uită la Moromete: vorbise bine?*)

GIUGUDEL: S-ar fi auzit, mă, Niculae. Suntem oameni bătrâni.

MOROMETE (*dând peste cap teza aceasta că, dacă n-au auzit ei, nici n-a fost nimic*): Domnule, eu admit. Dar acumă vii dumneata la putere și frânele guvernului sunt în mâinile tale. Ce-ai cu mine? De ce te legi de mine, când eu nu-ți fac ție nimic, stau colea liniștit și mai vorbesc și eu cu alde Giugudel. că de-aia mi-a lăsat Dumnezeu gură?

NICULAE: Lasă, că știu eu cum era când vă adunați toți la Iocan (*se aprinde*), nu ieșea nimic din ce discutați voi acolo, și alții, în timpul ăsta, vindeau bogățiile țării peste hotare.

MOROMETE: Tu nu trebuie să mai faci ce-a făcut ăla, domnule. (*Prinzând de prin aer, cu un gest larg, acest adevăr care plutea parcă pe lângă el.*) Înțelegei dumneata?

NICULAE: S-a făcut o experiență, s-au adus într-o sală o mie de oameni și li s-a spus să strige un cuvânt, dar fiecare pe contul lui. S-a făcut un fel de gălăgie... Pe urmă, li s-a spus să strige același cuvânt. Dar toți odată, la un semnal. S-au spart geamurile!

MOROMETE: Ce vrei să spui cu asta?

NICULAE: Asta vreau să spun: noi acumă avem un singur țel, să construim socialismul, și n-ar ieși

decât un fel de gălăgie dacă ar fi să facem cum ziceți voi.

COSTACHE (*spre Moromete*): Ei, ce zici de chestia asta?!

(Moromete își adunase între timp bocancul de pe unde îl aruncase și îl cerceta acum foarte atent pe dinăuntru și pe dinafară, băgase mâna în el și tot dibuia după ceva. Începu să tragă de acest ceva și în cele din urmă se auzi o pârlătură, fapt care îl enervă, și trase mai tare, până scoase afară un fel de limbă uscată și crestată de cuiele în care fusese, cine știe de când, prinsă.)

MOROMETE (*izbucnind, scârbit*): Bocancu' ăsta e bun acum să-l roază câinii! Noroc că mai e mult până la iarnă, și poate îmi dă și mie armeanca asta de la cooperativă unii noi.

COSTACHE: Pe gratis!

MOROMETE: Păi dar. pe ce!? Eu nu le dau cote tot pe gratis? Și unde zici că s-a făcut experiența aia, cu ăia care au spart geamurile, Niculae?

NICULAE: Acolo unde s-a făcut. Parcă dacă îți spun, o să înțelegi tu, mai mult de-o grămadă!

MOROMETE: Păi nu zic eu, le înțelegeți voi pe toate, ce trebuie să le mai înțelegem și noi!

(În curte intră un om tăcut, foarte tânăr și neprietenos, Vasile al Moașii. Nu-l luă nimeni în seamă.)

ILINCA (*intră și pune o masă cu trei picioare*): Niculae, tată, hai la masă.

MATEI DIMIR: Uite, mă, se făcu târziu.

(Se răsti scandalizat.) Hai, mă, încolo, d-aici! Hai, Costache, hai, mă Giugudel!

COSTACHE (*plecau toți...*): E bine! Dacă ar fi rău, ne-ar fi spus băiatu-ăsta...

(Ies încet pe poartă. Moromete se așază la masă. Ilinca aduce mămăliga aburind.)

VASILE (*stând în mijlocul curții*): Aș vrea să vă spun și eu niște aspecte de-aici din sat. Nu acuma, dacă nu aveți timp...

NICULAE: Le-ai spus întâi în organizație? D-aia există organizație de bază, ca să se discute acolo orice aspecte ar apărea în activitatea oricărui membru de partid. Cum te cheamă?

VASILE: Vasile al Moașii.

NICULAE: Ești în partid?

VASILE: Sunt!

NICULAE: Ei, lăsați-vă de chestii de-astea, că știu ce vrei să spui: că cei care erau să mă omoare pe mine, în '46, în fața primăriei, acum conduc comuna. Ai vrea să-i dau eu în gât! Dați-i singuri!

(Vasile nu mai zise nimic, își puse pălăria în cap și plecă fără să dea bună ziua. Niculae se ridică și porni spre poartă, cu pașii decizi ai celui care pleacă în sat chemat de tot felul de treburi. Ilinca se luă după el și îl prinse pe podișcă.)

ILINCA (*încet*): Niculae...

NICULAE: Ei, ce este?

ILINCA: Unde te duci? Nu stai la masă?

NICULAE (*fără grabă*): Mda... *(Abia în clipa când avu această exclamație, se văzu că toate aceste mișcări și uitături, împreună cu acest „mda”, care roia să spună că lucrurile sunt ele încălcite, dacă stai să te gândești, dar nici mintea care le vede așa nu sc sperie cu una-cu două, erau curat*

Moromete, cu care Niculae, în mod ciudat, semăna la fire, dar nu și la față, care era în întregime a mamei.)

ILINCA (*batjocoritoare*): Ei... Unde zici că te duci?

NICULAE: La ailaltă, în vale!

MOROMETE: Du-te, mă! (*Și înghiți liniștit un boț de mămăligă.*)

NICULAE (*întorcându-se din drum și repezindu-se fără milă la tatăl său*): Tată, ce i-ai făcut mamei, de s-a născut ura asta în ea, fiindcă nu se poate să fie numai istoria cu dusul ăla la București, altceva mai grav s-a întâmplat?! Ce?

MOROMETE: Păi, nu știi?

NICULAE: Nu! De unde să știi?!

MOROMETE: Mă, fata asta, a lui Niculae al Niculii!

ILINCA: Ce e cu ea, tată? (*Zgâindu-se spre drum, să vadă și ea ce era cu fata aceea, care, într-adevăr, tocmai trecea pe lângă garduri, fâțâindu-și fusta.*)

MOROMETE: Picioarele ei... Trece porcul cu jijeu printre ele.

(Ilinca chicoti, înainte să-și dea seama că Niculae aștepta un răspuns. Și, pe chicotitul ei, Moromete părăsi locul, se sculă și o luă încolo, spre grădină. Apoi se întoarse spre cei doi salcâmi care străjuiau ieșirea din curte. Iar Niculae rămase cu privirea după el până ce nu-l mai văzu.)

ILINCA: Ce făcuși, Niculae?

NICULAE: Eu, ce făcui!? Voi, ce făcurăți! N-ați putut, tu și Alboaica, să-i țineți de rău mai din timp?

ILINCA: Nu știu... (*Dădu din umeri cu*

nepăsare.)

Mie

să-mi dea partea mea de pământ, și să nu dea Dumnezeu să mă stric și cu băiatu' ăsta din pricina lor, că... *(Și nu-și termină vorba, nici măcar nu voia să se gândească la ce s-ar mai putea întâmpla în asemenea caz.)* Ce stai, du-te după el. Așa face și cu noi, nici nu-ți dai seama cum te păcălește; tu îi spui și el tace, și odată îl vezi că ia altă vorbă.

(Niculae iese furios.)

Scena 4

Un drum de țară. Moromete merge cu mâinile în buzunarele din față ale pantalonilor și eu pași rari și lungi. Asta era la el semn că, fără să fie îngrijorat de ceva, era totuși preocupat, dar parcă în mod plăcut, și singura dificultate era o anumită alegere care trebuia făcută, din mai multe lucruri deloc rele. Un alt țăran, venind din direcția contrară, trece pe lângă el cu niște pași atât de regulați, că ai fi zis că drumul de unde vine și se duce el nu are nici început nici sfârșit.

MOROMETE: Noroc, bă Stane! Arași alea patru pogoane care-ți ieșiră prost cu porumbul pe ele?

STAN: Le arai *(după o pauză)*, le arai.

MOROMETE: Și ce puseși în loc? *(Între timp, Stan se îndepărtase mult și i se vedea turul pantalonilor mișcându-se în ritmul adormitor al pașilor.)*... Pe moaș-ta, cu spinarea aia a ta, lată cât o ușă. După ce ești surd, ești și mare!

STAN *(distinct, dar fără să ridice glasul)*: Tot porumb.

MOROMETE *(strigă)*: Fiindcă îmi spuse a' lui Niculae al Pinții că ai pus otavă. E bine că ai pus

tot porumb, fiindcă acum o să se facă; atunci când veni și arași tu, în primăvară, căzuși pe seceta aia! Și d-aia nu-ți cresc.

STAN (*tot așa, fără să fi întors o clipă capul sau să-și fi schimbat ritmul pașilor*): Deșteptul de fi-meu.

(Din direcția contrară lui Stan, apare Niculae, cu un mers grăbit.)

NICULAE: Cu tine nu se poate discuta decât de pe poziții de forță?

MOROMETE: Adică, cum? Vrei să spui că o să mă sforțezi tu pe mine?

NICULAE: Eu nu vreau să te forțez, dar pot să mă pun pe o poziție de forță, și atunci să vedem ce-ai să faci.

MOROMETE: Ei, pune-te.

NICULAE: Uite, n-o să-ți mai trimit bani. Și să știi că nu glumesc, oricât de bună inimă crezi tu că am!... Ei!

MOROMETE: Să zici tu, că... Hm... Auzi... Păi, mă, Niculae, crezi tu că dacă aș putea eu să înham căișorii mei colea și să fac, nu zece, câte făceam altădată, cinci, hai, trei, drumuri la munte, aș mai avea eu nevoie să-ți cer ție? Sau tu crezi că eu îți cer fără să am nevoie?! (*Parcă s-ar fi pomenit trăsnit că la asta nu se gândise. Și se opri în mijlocul drumului, uitându-se la fiu, Să-și dea seama dacă nu cumva era adevărat. Dar Niculae nu se opri și Moromete trebui să se miște din loc și să-l ajungă din urmă.*)

NICULAE: Eu nu ți-am spus că așa o să fac. Eu te întreb ce s-a întâmplat între tine și mama, de-ați ajuns în situația asta, și tu iai altă vorbă, profitând de faptul că nu poate

să-ți smulgă nimeni vorbele cu cleștele, din gură. Nu e o modalitate de a rezolva o problemă.

MOROMETE (*cu un glas cât pe-ací să te facă să crezi că într-adevăr se bucura de posibilitatea asta*): Bine că veniși tu cu alte modalități.

NICULAE (*fără bunăvoință*): Tată, avem de mers undeva. Mergem acum la mama. Toată activitatea ta a avut la bază o idee greșită! Și te purtai foarte urât. Crezi că nu se poate să devii activ decât pe baza unei idei greșite?

MOROMETE: Păi uite, ați venit voi cu idei bune, ne-ați interzis orice mișcare, nici până la gară nu poți să te mai duci cu o căruță, că și găsești un milițian acolo, care te caută sub cergă.

NICULAE: Acuma mergem la mama.

MOROMETE: Și nu putem și noi să vorbim așa, ca doi oameni...

NICULAE: Cum să nu. De ce nu treci casa și pe numele mamei? Dacă asta îți cere ea, ce te costă, crezi că mai are acum nevoie Paraschiv de ea, când o are pe-a lui? Tu ți-ai cumpărat la loc cele două pogoane, ai un lot întreg, în timp ce mama a vândut un pogon pe vremea foametei de după primul război, și a mai vândut pe urmă încă unul, ca să am eu bani de cărți și de taxe. Pentru aste două pogoane, nu face un loc de casă? La ce te gândești. că s-ar putea să vie Achim în sat și să se apuce iar de plugărie, și ai vrea să-i dai casa? Foarte bine, dar cine vă împiedică să vă faceți, în cazul ăsta, tu cu mama, alta — alături, și să trăiți liniștiți?

MOROMETE: Locul ei l-am vândut lui Tudor Bălosu, să te țin pe tine la școală.

NICULAE (*indignat*): Nu-i adevărat. Mă mir cum poți să spui o asemenea minciună. Cu cine crezi că vorbești? Locul ăla era al Guichii, în timp ce curtea e destul de mare s-o împărțiți în două, și unde e

acum grajdul să dărâmați și să vă faceți o casă nouă.

MOROMETE: Mă Niculae! Mă Niculae! (*Deznădăjduit.*) Tu crezi că eu nu vreau?! Măine, domnule, mă duc la Sfat și îi trec și casa și locul pe numele ei inclusiv! Dar crezi tu că asta e?

NICULAE: Asta e! Fă tu chestia asta și ai să vezi că asta e.

MOROMETE: Păi atunci (*se oprește și-și dă pălăria pe ceafă*), ce mai căutăm acolo, hai încoace, spre Sfat, să facem actul.

NICULAE: Nu (*se uită la ceas*), mergem întâi la mama, și pe urmă, de-acolo, dacă mai avem timp, mergem și la Sfatul popular.

MOROMETE: Mergem. (*Cu o tristețe duioasă, abia simțită, și ochii mari deschiși îi înotau parcă în niște lacrimi care nu se scurgeau, dar care nu-i înecau mai puțin vederea.*) Mergem, Niculae (*cu un glas mic și curat, ca să nu se bage pesemne de seamă ceea ce îl copleșea pe el în clipele acelea*). Mergem unde zici tu, întâi la mă-ta și pe urmă, dacă nu mai avem timp, mergem mâine la Sfat, că e timp și mâine... (*Porniră iar.*)

NICULAE: Mai bine gândește-te ce-o să-i spui mamei când o să te întrebe de ce ai gonit-o de-acasă.

MOROMETE: Cine a gonit-o de-acasă?

NICULAE: Tu ai gonit-o, fiindcă una e să spui niște vorbe care poate să-ți placă, și alta e să te prefaci bolnav zile întregi, ca să poți pe urmă să pui mâna pe par și să te iai după ea s-o gonești. Astea sunt faptele, n-ai cum s-o cârmești, orice ai zice, și asta trebuie să rezolvi, nu altceva.

MOROMETE: Măi copilule (*de astă dată însă mai ferm*), dacă din pricina vorbelor s-ar fi întâmplat tot ce știi, nebun să fiu eu și să nu fac

orice ca să nu mai fie așa. Dar nu e vorba de vorbe!

NICULAE: Dar despre ce e vorba? Mama se întorsese, de bine-de rău, acasă, și nu zice nimeni să-ți fi părut bine de fapta ei, dar era acasă, și era acasă în dreptul ei, ai înțeles vreodată lucrul ăsta? Mie să-mi răspunzi direct la întrebare.

MOROMETE: Am înțeles, că nu e așa mare filozofie ce spui tu. (*Supărat.*) Dar... (*Și nu mai completă și restul gândului. Niculae așteptă.*)

NICULAE: Ei, vezi că de fapt n-ai înțeles bine despre ce era vorba? Înțelegi abia acum, dar atunci nu ți-a trecut prin cap că n-ai dreptul să recurgi la forță. Să te văd acuma cum te descurci.

Tabloul 4 Scena 1

La Alboaica. Când intră în curte, Niculae văzu de departe casa împrejmuată de meri și prisma de lut cu stâlpi vechi și cu scară înaltă, și, în mijlocul bătăturii, pe Alboaica. Ea întoarce capul, în felul acela al ei care o făcuse pe maică-sa să-i spună că e poancă, un cuvânt născocit de ea pentru felul cum fata ei, când se uita undeva, nu întorcea liniștită fața într-acolo, ci parcă o arunca, pentru ca după aceea să și-o aducă îndărăt sau chiar într-o direcție cu totul opusă, cu aceeași mișcare. Nu-i stătea deloc rău Alboaicii uitătura aceasta a ei, pornită parcă dintr-un elan de bucurie, pe care anii și atâția copii câți îi născuse nu-l stingeau.

ALBOAICA: Mamă, uite-l pe Niculae!

(Catrina Moromete ieși întâi pe prispă, dar apoi nu mai putu să stea să aștepte și se dădu jos și o luă spre băiat, călcând cu acel mers ezitant al

mamelor în astfel de clipe când li se tulbură cu adevărat mintea, cum nu li se întâmpla în nici o altă împrejurare a vieții, căci rămân întotdeauna pe deplin stăpâne pe ele, chiar și în fața morții părinților, și cu atât mai puțin în fața flăcăilor, când sunt fete, sau în fața altarului, când sunt mirese. Rar se văd însă printre ele care să-și țină firea în fața copilului lor, ajuns bărbat.)

CATRINA: Niculae, mamă... *(cu o astfel de voce târăgănată, că se umplu parcă tot aerul de dragostea ei fără margini și nu mai era în văzduhul alb de iunie loc pentru altfel de cuvinte),* Niculae, mamă... *(Adică ea și el, mai mult nu se mai putea spune. Și când se apropiară de tot unul de altul, ea îi luă mâna dreaptă și începu să i-o sărute, în timp ce Niculae își apropia fața, fără să se oprească, silind-o astfel să meargă alături de el și să renunțe la alte gesturi, pe care, dacă i le-ar fi încurajat, ar fi sfârșit prin a cădea în genunchi înaintea lui.)*

NICULAE: Ei, mamă *(o luă repede, parcă ar fi vrut să speculeze aceste clipe ale ei de părăsire și să-i smulgă astfel făgăduiala că se întoarce acasă),* ia să-mi spui mie acum tu, de ce-ai plecat de-acasă. că știu de ce-ai plecat și îți dau dreptate, dar de ce nu te-ai întors, fiindcă aici nu-ți mai dau...

CATRINA: Niculae, mamă... *(Parcă tânguindu-se, și ai fi putut crede, auzind-o, că ochii îi înoată în lacrimi și de aceea glasul îi e așa de sugrumat, când de fapt nici o lacrimă nu se zări apoi sub genele ei, în timp ce îi răspunse fiului.)* Niculae, mamă, cum să te oprească el, maică, pe tine să urmezi la școală numai ca să le cumpere ăloră pământul îndărăt și să ne dea pe noi afară din casă? De ce să facă el asta?

NICULAE: Mamă, dar el n-a făcut, a vrut doar să facă.

CATRINA: Ba a făcut, ani de zile a umblat pe la munte cu gândul ăsta.

NICULAE: Bine, mamă (*râzând*), dar sunt copiii lui, trei copii, cum ții tu la noi, care ne-ai făcut, n-are și el dreptul să țină la ai lui?

CATRINA: Eu nu zic, mamă, să nu țină, dar când am venit la el demult, când nu vă născuserăți voi, i-am spus: „Mă, tu ai trei băieți, ăștia când se fac mari mă dau afară din casă, ce-ai de gând? Eu la tine nu stau dacă nu treci casa și pământul și pe numele meu“. „Bine, o să-ți trec, zice, n-ai nici o grijă“. Și nu mi-a trecut, Niculae, și am vândut și un pogon de pământ pe timpul foametei, după războiul ălăalt, că vă aveam și pe voi și mi-era frică să nu muriți de foame. Și le-am dat să mănânce și la ai lui, că nu puteam să nu le dau... „Mă, zic, trece-mi măcar o jumătate de pogon pe numele meu, să fie jumate-jumate“. „Lasă, zice, că i-l dau fetii când s-o mărita“. Abia când fu de te dete pe tine la școală vându două pogoane, pe care, pe urmă, le cumpără la loc, să-i aducă pe-ăia îndărăt. Spune și tu, maică, ăsta e om? Să nu-l lași singur și să moară cu păcatele în spinare?!

NICULAE: Da, dar nu înțelegi că îi faci Ilinchii rău, taman acum, când îl găsi și ea pe aviatorul ăla de la aerodrom?

ALBOAICA: I-a cășunat rău pe el, Niculae... (*Aproape râzând, dar nu era nimic de râs aici.*)

CATRINA: Nu pot, Niculae, mamă, să mai mă uit la el. Să nu-l văz în ochi. Și nici Ilinca să mai stea acolo: eu am pățimit cu ea, și dacă nu mă ascultă, dau pământul ei didă-ti!

ALBOAICA: Fugi de-aici, mamă, și nu mai vorbi așa, că Niculae o să creadă că eu te îndemn, Doamne ferește! (*De astă dată rămase cu capul cu*

uitătura puțin poncișă, de unde îi venise pesemne mamei ei cuvântul de poancă, cu care o poreclise.)

CATRINA: Dar ce sunt eu, mă-sa sunt, sau o miloagă de pe drum, să mă rog de ea?!

NICULAE: Lasă asta acum, dacă vrei să mai viu pe-acasă de-aici înainte, fă cum zic eu și nu-i strică Ilinchii măritișul. Și cu tata am vorbit, îți trece casa și pe numele tău. Dacă nu, nici eu n-o să mai viu să-l văz și n-are decât să rămână singur și să-i cheme pe Paraschiv și pe Achim de la București. Vrei așa?

CATRINA: Nu, mamă *(cu o voce blândă, dar neînduplecată)*, nu-ți amesteca tu tinerețile cu păcatele noastre, cine ți-a spus să vii?

NICULAE: Nu mi-a spus nimeni, am venit pentru treieriș, cu treburi.

CATRINA: Și cât stai? De ce nu stai tu aici, la didă-ta Marița?

(Moromete apăru la poartă. Alboaica îl văzu, nu pentru că se uita la el, ci pentru că prin mișcarea pe care o făcea capul pe gâtul ei zărea tot timpul totul și nu se putea petrece nimic, chiar și în spatele ei, fără ca ea să nu-și dea seama în aceeași clipă.)

ALBOAICA: Mamă, păzea, a venit tata în pețit.

(Catrina, fie că nu se așteptase să-l vadă pe omul ei venind după ea chiar în aceeași zi în care venise Niculae, fie că nu știa ce să mai facă văzându-l că se apropie de prispă, rămase câteva minute lungi ca năucită, timp în care toată lumea se

aseză pe-aproape. Alboaica aduse niște scăunele mici, pe care le puse pe jos. Printre troscotul verde, care la ei se apropia până lângă marginea de lut a prispei.

Dar apoi Catrina își reveni, se ridică fără veste de la locul ei și pieri în casă prin tinda deschisă. Să fi fugit astfel, fără să spună nimic? Moromete se uita în pământ, mohorât.)

NICULAE (*încet*): Mamă, să știi că stăm aici și te așteptăm.

(Alboaic, parcă răsând, își dădu capul pe spate, cu o mișcare de parcă s-ar fi ferit de-un fluture care îi zbura prin preajmă.)

ALBOAICA (*în șoptă*): Lasă, Niculae, că iese ea acuși. Dar să știi, tată, că nu e de-a bună, mai bine o mai lăsați și veneați peste vreo lună...

CATRINA: De ce, peste vreo lună?

(Când ieși, chipul ei, sub broboada nouă, arăta ca para focului, iar din ochi îi scăpărau lumini verzi.) Ce cauți aici? *(Rămase în picioare pe prispă, adresându-se bărbatului, care stătea jos pe scăunel.)* Afară din curte! Să nu stai tu aici în fața mea și să vii cu Niculae după tine! Hai, afară din curte! Și dacă Niculae ține cu tine și îți caută în coarne, să plece și el! N-am nevoie de feciori care umblă contra Domnului Cristos și îndeamnă lumea să nu se mai ducă la sfânta biserică. *(Stătea mereu în picioare și din când în când îi dădea îndărăt pe tată și pe fiu cu dosul palmei, cu mișcări care n-aveau în ele nici o știință a efectului, dar erau totuși cumplite, fiindcă arăta în clipele acelea tot atât de tânără și pătimașă ca și una de treizeci de ani, care avea ea demult bănuieli că viața ei e greșită, dar i-a trebuit totuși o dovadă a trădării, ca să rupă cu cel care totdeauna a înșelat-o.)* Tu *(și dădea o dată cu vorba brațele îndărăt, ca o pasăre gata să zboare sau să atace)*, azi dacă ar veni

feciorii, azi ne-ai arunca pe drumuri. Că nu-ți ajunsse că fugiră cu caii și cu oile și sparseră lada și luară din ea banii cu care trebuia să meargă Niculae la școală!

MOROMETE: Pe unul din ei, măcar, iartă-l, c-a murit. Au mai rămas doi: unul e bolnav și o să moară și ăla mâine-poimâine. De cine mai ți-e frică?

CATRINA: Mai bine ai fi murit tu, că eu cu ei n-am nimic, i-am crescut și m-am trudit cu ei și i-a bătut Dumnezeu după păcatele lor, dar tu... *(Vroia să spună că el a rămas singurul nepedepsit și că trebuia deci să moară și el, pentru ca astfel să ispășească. Ea era singura care n-avea nici o vină și deci nimic de ispășit, deci singura care merita să trăiască.)*

NICULAE *(rupând tăcerea încărcată de aburii înfierbântați de ură, care otrăviseră numaidecât tot aerul din jur, și era greu de văzut cum se mai putea vorbi mai departe fără să fie imprăștiati de cineva cu hotărâre):* Mamă... *(Moromete tăcea hotărât, și nu se știa dacă venise aici cu gândul să rabde sau să dea lupta în fața lui Niculae și să încerce să câștige în felul acesta.)* Uite, mamă... *(Cu un glas care arăta că el era singurul care putea să-și păstreze aici o judecată limpede, deși necoaptă și poate neștiutoare.)* Tu ai fi vrut ca tata să moară și, din câte am înțeles eu, el chiar a vrut să-ți facă pe plac și s-a pus la pat și n-a vrut să mai mănânce. *(Aici îi aruncă Alboaicii o privire, și sora lui mai mare înțelese că nu trebuia să râdă.)* Cine din sat de la noi, sau chiar și din alte sate, ar fi fost în stare să facă una ca asta? Că până la urmă tata n-a reușit, asta e adevărat, dar și tu te-ai grăbit să-l lași să se chinuiască singur și ai vrut s-o iai și pe Ilinca după tine. Cred și eu că lui tata i-

a pierit atunci cheful să moară de dragul tău. (*În clipa aceea, Moromete se agită pe scăunel și deodată se ridică în picioare. Îl trânti fără să vrea, bâjbâind din mâini și împiedicându-se în propriii genunchi, până porni împleticindu-se și făcând totuși pași mari.*) Tată (*cu glas răgușit*), tată! (*Dar Moromete nu se oprea și mergea din ce în ce mai dezordonat și Niculae fugi după el și îl ținu.*) Tată, unde pleci fără mine? Cum ne-a fost vorba?

Scena 2

Între timp, cerul începuse să fie brăzdat de fulgere. Ploua acum cu clăbuci, grădina Moromeților se umpluse de apă și pâraiele începură să curgă pe sub uluci și să se verse în șanțurile drumurilor. Bărbați sau femei, cu câte un sac în cap. alergau pe șosea, prinși cine știe pe unde.

Plecându-și fruntea, Moromete arăta atât de absorbit, încât intrând sub potopul de ploaie el nu grăbi pașii și nu făcu nici una din acele mișcări pe care le face un om muiat într-o clipă din cap până în picioare, să-și ferească adică fața sau să-și schimbe în vreun fel mersul.

Începuse să tune și să fulgere, semn că abia acum se pregătea a ploaie mare, putea să țină și până mâine, astfel de amestecături de nori se învălmășeau în straturile înalte ale văzduhului. Trosnete și bubuituri cutreierau și sfâșiau cerul de-o parte și de alta, ai fi zis că e o activitate plănuită acolo sus de niște inși, așa de mult semăna acum a minte de om felul cum tuna ici și răspundea dincolo... Sub apă care cădea, grumazul lui Moromete arăta roșu ca arama, în care însă timpul

săpase ciudate semne, asemănătoare și ele cu pământul, când a crăpat de o prea îndelungată secetă.

Moromete se mișcă din loc și își scoase pălăria din cap, pe care în mod bizar o scutură de apă, ca și când nu și-ar fi dat seama ce cădea de sus. Și-o puse în cele din urmă la loc, dar nu s-ar fi putut spune că din pricină că îl supăra ceva, ci pentru că o pălărie trebuie să stea pe cap și nu în mână.

MOROMETE: Uită-te la mine, am peste cincizeci de ani și în mintea mea e că o să trăiesc o sută. De ce să nu trăiesc? Ce, nu e bine de trăit? Și atunci de ce să mă mai mir eu că fata asta se ceartă pentru pământ, crezându-l al ei, deși nu se poate să nu fi auzit și ea ce-o să fie în viitor? (*Ocoli cu grijă șira de paie și se uita în sus, cercetând-o atent. Era bine făcută, ploaia luneca peste creasta ei ca și când ar fi fost acoperită. Moromete nu se arătă însă mulțumit, puse mâna pe o furcă de lemn, pe care o trase chiar din paie, și cu coarnele ei lucioase izbi zdravăn de mai multe ori într-un anume loc. Avea o înverșunare puțin cam sâcâită, doar el făcuse șira, cum de-i scăpaseră astfel de burți și goluri, prin care apa putea pătrunde și mucegai paie, și îi dădea înainte cu lovituri rare, dar foarte îndesate, uitându-se mereu în sus, în timp ce ploaia îi spăla din belșug chipul osos, cu fruntea lui bombată și cu ochii feriți sub arcade puternice și drepte. Deodată nedumerit și parcă indignat.*)... Și socoteală ciobanului?! (*Avea aerul că tot ceea ce gândise el în acest timp mai era cum mai era, dar cum de uitase un lucru atât de important, dacă nu chiar cel mai important? Cedând presiunii apei care, pesemne, la mărimea*

ei, era cu atât mai mare, o cracă uriașă de salcâm pârâi și se lăsă apoi în jos, dezvelind trupul copacului și lăsând pe tulpina lui groasă o rană albă, din care brațul rupt încă nu căzuse de tot. Moromete se uită îndelung pe sub pălăria lui, ale cărei boruri nu se fleșcăiseră de atâta ploaie, dar pe care se făceau bășici ca pe jos, și începu să pășească în direcția aceea, să vadă ce s-a întâmplat. Pesemne, craca era ea demult bătrâna, de se rupsesse din senin, nici măcar n-o trăsnise. O apucă de vârf și trase de ea s-o dea jos. Craca se întinse, dar nu vru să se desprindă din locul ei, și atunci Moromete se uită în sus mirat și o lăsă. Dacă mai avea în felul ăsta legătura cu seva trunchiului, se putea drege și rămâne verde mai departe.) Socoteala ciobanului e achitată. Ce s-o mai încurcăm, c-o fi, c-o păți, asta e, dacă îți place. Dacă nu, fă și tu ce-oi ști, pe mine nu mă privește!... Nu te-o fi privind pe tine, dar pe mine mă cam, fiindcă, hm, unde vrei să mă duc?!! Ați fost șase copii. N-am putut să mă rup în șase părți, că m-aș fi rupt și aș fi zis, na ție cutare, na și ție cutărică, tu, ăsta, du-te la școală și studiază, tu, Paraschive, ia și te însoară cu Manda lui Bodârlache, tu, Nilă, aranjează-te și tu cum te taie capul cu ce-ți dau, tu, Achime, ia-ți oile și fă ce vrei cu ele, voi, fetele astea, vedeți, cu ce vă mai dau eu și cu ce vă mai vine de la mă-ta, arăniți-vă și voi pe-acolo, prin târla ăluia cu care o să vă măritați!... Iar eu, părintele, să ajung la mila voastră, să mă trimiteți de la unul la altul cu mămăliga în mână, că n-o să am cu ce s-o mănânc. Ei, chiar dacă făceam așa, tot n-ați fi fost mulțumiți! *(Se apropie de gard și luă de lângă el o sapă răzimată cu tășul înăuntru. Începu să facă în pământul moale al grădinii un mic șanț spre viroaga.)* Uite, dacă nu

faceam eu șanțulețul ăsta, o nimica toată, apa asta care s-a făcut baltă în grădină ar fi intrat sub paie și mi le-ar fi putrezit. Or, mie paiele îmi trebuiesc, ce aștern iarna la cai în grajd și cu ce fac focul să încălzesc soba în casă? Fiindcă, orice-ai spune tu... *(bolborosi, în timp ce mâinile lui spălate de izbiturile ploii mânuiau cu atâta pricepere sapa încât ai fi putut crede, uitându-te la el, că braț, trup, sapă și pământ se înțeleseră să se miște în așa fel încât toată apa din jur să alerge spre locul acela și s-o ia apoi veselă la vale)*... într-o casă tot trebuie să stai, și focul în ea tot trebuie să-l faci, indiferent că tu vii și strici rostul... Că tu vii și-mi spui că noi suntem ultimii țărani de pe lume și că trebuie să dispărem... Și de ce crezi că n-ai fi tu ultimul prost de pe lume și că mai degrabă tu ar trebui să dispari, nu eu?... Eu nu zic asta, fiindcă prostul e dat și el de Dumnezeu, și trebuie să trăiască și el, dar nu sub denumirea de deștept. Dar n-a venit nimeni să-l caute la el acasă, ca acum, și în văzul lumii să-i spună: „Vino, bă, încoace, tu ăl prost, că tu ești bun, treci aici și fii mare și tare; lasă că le arătăm noi lor!” De ce? *(Și aici se opri din vorbit, dar altfel ca până acum, liniștit, cu întrebarea parcă în mâini, amestecând-o cu apa și pământul pe care îl săpa cu mișcări fără greș.)* Așa că vezi... *(cu o admirație de sine neacoperită, față de generozitatea lui)*... eu te las pe tine să trăiești!... Dar rău fac, că tu vii pe urma și-mi spui mie că nu mai am nici un rost pe lumea asta... și ce-o să mănânci, mă Bâznae? Ce-o să mănânci, mă, tâmpitule? *(Apăsând cu un fel de milă nesfârșită, aproape părintească, pe ultimul cuvânt, contemplând parcă cu jale mizeria mintală a celui Bâznae care îi spusese lui asemenea lucruri despre soarta care le era rezervată, în viitor, țăranilor. Se*

apropie încet cu șanțul său de viroagă, îl termină și se întoarce apoi și îl luă de la cap, să-l adâncească. Apa se scurgea la vale cântând și de sus continua să toarne fără oprire. Moromete ridică fruntea și se uită, și ceea ce văzu îl făcu să-și dea pălăria pe ceafă de admirație. Șanțul cel mare, comun tuturor grădinilor de pe-acolo, dădea peste mal de-atâta apă. Și dacă n-ar fi curs cu repeziciune spre o direcție a ei, care ducea spre râu, te-ai fi putut teme că dacă ploaia nu se va opri curând, va îneca satul. Ilinca ieși cu un sac în cap. Când îl văzu cu sapa în mână și ud de sus până jos, începu să strige.)

ILINCA: Tată, hai în casă, vrei chiar să răcești și să mori?

(Dar Moromete parcă nici nu auzea și zadarnic fata se apropie și îl trase de mână.)

MOROMETE: Fugi de-aici, nu vezi că e ploaie caldă?

(Dar, așa caldă cum era, fata începuse să clănțâne din dinți. Se întoarce în pridvor și strigă iar.)

ILINCA: Tată! Tată! Tată, vin' încoace!

(Fără ca el s-o asculte, conducând mai departe torentele de apă, făcându-le loc cu sapa și continuând liniștit și netulburat să vorbească, prizonier, parcă, fără scăpare, al elementelor și al lui însuși...)

ACTUL al II-lea
Tabloul 5

La treierat, pe una dintre cele șapte arii ale satului.

Șirele de paie care începuseră să se clădească după seceriș se înșiră cuminți, sub soarele arzător, în jurul batozei. Un ordin scris este pus la vedere: „Vor fi acuzați de sabotaj acei proprietari care nu vor repara batozele și nu le vor pune în bună stare de funcțiune și nu le vor scoate la timp pe izlaz, la locuri anume destinate, în vederea treierișului“. Pe un panou uriaș, alături de lada cu nisip, de butoaiele cu apă și de uneltele pregătite împotriva incendiului, este afișată o lozincă: „Te-ai grăbit, ai câștigat, ai întârziat, ai pierdut. I. V. Stalin“. Pe lada cu nisip, un telefon de campanie, un registru și un om care scrie.

Pe jos, în dreapta batozei, pe cergi, pe rogojini, mușuroaie de grâu. Țăranii, stau, fumând. Batoza o oprită. E pauză de prânz.

CÂRSTACHE (*răsucindu-și o țigară*): Uite, o făcurăm și pe-asta, treierarăm. Așa e viața noastră, muncim ce muncim, dar pe urmă e bine, îți aduni grăușorul de pe câmp și mănânci pâine.

MATEI DIMIR: Vasile al lui Troscot a terminat și l-a dat la trior și nu i-a mai rămas nimic. (*Se așază lângă o șiră de grâu, unde stătea Moromete, cu Cârstache și cu Nae Cismaru.*)

GIUGUDEL: Nu mai spune, chiar nimic nu i-a mai rămas?!

CÂRSTACHE: Conform calculelor, trebuie să predea tot. Îi rămâne neghina. (*Râse încântat.*) Că baza nu primește la cote decât grâu fără „corpuri străine“. Pe mine nu m-au întors de la gară, până

să-l dau la trior? Și trior, de unde să iei?

NAE: Du-te, mă, acasă.

CÂRSTACHE: Da' ce, te lasă ăștia! (*Și arată paznicii care patrulau pe lângă batoză și șirele de grâu.*)

UN ȚĂRAN: Și ce facem?

ALT ȚĂRAN: Stăm.

MATEI DIMIR: Nu e voie să ducem grâul acasă fără chitanță de la gară c-am predat cotele.

CÂRSTACHE: Ce face, domnule, băiatu' ăsta al dumitale, nea Ilie?

MOROMETE: Ce vrei să facă, măi Cârstache... Ce putere are el?

NAE: Măi, pe ăsta, Ilie, eu în locul tău nu l-aș primi în casă, mă!

MOROMETE: Da, dar tu nu poți fi în locul meu. (*Și ridică un deget în sus, ca să sublinieze deosebirea.*)

CÂRSTACHE: Nea Ilie, păi bine, domnule, el nu vede situația cum stă în realitate? De ce nu spune acolo că nu se poate? Eu sunt convins că el nici măcar nu le-a spus: „Domnule, nu se poate!”

GIUGUDEL: De unde ești tu convins, Cârstache? Ai stat tu lângă el când a vorbit?

COSTACHE: De unde știi tu ce-a zis Niculae la raion, dacă tu ai fost pe-aici? Poate că a spus, de ce să zici tu că n-a spus?

ALT ȚĂRAN: Niculae ce zice, nea Ilie?

MOROMETE: Niculae? Zice că are în fața lui un sat vechi și vrea să facă din el unul nou.

CÂRSTACHE: Cum adică, vrea să facă el un sat nou?

MOROMETE (*continuă, ca și cum n-ar fi auzit*): Adică, ce înseamnă vechi? Noi avem loturile noastre cam de 30 de ani, asta înseamnă la tine ve-

chime? — îl întreb eu. Ce vrei dumneata? Să nu mai am eu cai, să nu mai am eu pământ, să nu mai am eu cu ce-mi crește o oaie, o vacă, o pasăre sau un porc? De ce? Ce vezi tu rău în asta? Vrei să crești tu, la colhoz? Păi, vita dacă nu e a ta, ce-ți pasă ție de ea, dacă moare, se îmbolnăvește sau nu face vițeii... S-au apucat și-au omorât caii. Cică „consumă mult”, și atunci le-au dat cu paru-n cap și carnea au tocat-o și au dat-o la păsări.

UN ȚĂRAN: Și cu ce cară, când au ceva de cărat?

MOROMETE: Au mai păstrat ei, că nu i-au omorât pe toți, dar „pe măsură ce ne industrializăm”, așa mi-au spus, o să-i dăm pe la fabricile de conserve, sau o să-i omorâm noi pacilea.

MATEI DIMIR: Bine, dom'le, și dacă te însori, plimbi mireasa cu tractorul și în loc de cântecul ălor cu vioară să se audă păcănitul motorului?

MOROMETE: Păi bine, mă Niculae, zic eu, tu nu știi ce e o mireasă, o mireasă e și ea o singură dată mireasă în viața ei, și cât o trăi ea după aia o să tot meargă pe jos, dar în ziua aia trebuie s-o plimbi de la un capăt la altul al satului cu beteală și cunună pe cap, cu muzică, cu rochie albă până jos, cu pantofi cu tocuri înalte, și cu flăcău' cu bradul pentru tine, și așa mai departe, cum știi și tu că trebuie să faci... *(După o pauză.)* Și ce, parcă numai de nuntă e vorba? *(Tăcu, își pleacă fruntea și toți se uitau și așteptau.)*

CÂRSTACHE: Ei, și Niculae ce-a mai zis, nea Ilie?

(Moromete era foarte tăcut și îngândurat și însingurat, deși toți stăteau în jurul său liniștiți și nu erau puțini, și prin tăcerea lor grea confirmau

că și ei gândesc la fel. Era limpede că nu era vorba aici nici de soarta cailor, nici de plimbarea unei mirese.)

NAE (*încet*): Ce-a zis, nea Ilie, Niculae? Ce-a răspuns el, când i-ai spus așa?

MOROMETE (*privind departe peste șirele de grâu*): Niculae... (*Și oftă, copleșit de o tristețe neagră, singuratică, dureroasă*) Niculae e un copil. El nu știe ce știm noi. El nu știe că binele n-a dispărut niciodată din omenire... Dă-mi, mă Nae, o țigare, că îl terminai pe-al meu.

MATEI DIMIR (*supărat*): Aici n-ai dreptate. Cum poți să spui că a fost bine până acum în omenire?

MOROMETE: N-a fost numai bine, a fost și mult rău... (*Trage adânc din țigară.*) Mult rău a fost, dar de dispărut n-a dispărut niciodată binele, înțelegi? Asta-i problema. Și aici nu trebuie să vii tu și să strici binele ăla care a fost, pe motiv că faci ceva nou. Începe de coala, de la capul unde e rău, nu de la capul unde e bine, dacă zici că ăsta e scopul. Înțeleg să vii să-mi dai, nu să-mi iei. Eu nu zic să-mi dai, că nu sunt nebun să-ți cer dacă nici tu n-ai de unde, dar măcar nu-mi lua. Și cum, mă Niculae, zic, o să ne forțeze?... (*Trage iar din țigară.*)

CÂRSTACHE: Și el, ce-a zis?

MOROMETE: Aș, zice, de unde, o să fie prin liberul consimțământ. Așa că, asta e! Cine o mai apuca și timpurile alea... Oare asta să fie schimbarea veșnică a lumii, pe care, cât ești țăran, n-o simți, deși poate că alții, bătrâni când tu nu știai nimic, au suferit ca și tine acum? Așa să fie oare?

(Pe întinderea șesului, încetoșată de lumină și căldură, se văzu un om alergând și țipând.)

OMUL: Oameni buni! Oameni buni!

(Unii se ridică speriați.)

COSTACHE *(răcnind)*: Ce e, mă, ce s-a întâmplat?

OMUL: La Cotigoeaia, Bilă a sărit la Nae Marinescu și i-a dat cu goga în cap, și atunci oamenii l-au pus jos, și Mantaroșie s-a dus la miliție... Vine miliția, oameni buni... Cu puștile! Toți de la Cotigoeaia încarcă grâul în căruțe și îl aduc acasă.

CÂRSTACHE: Să sară el cu goga... păi da' el e din biroul de partid...

OMUL: I-a spart capul.

COSTACHE: L-au pus jos și l-au strâns de gât?

OMUL: Nu l-au omorât, c-a scăpat. A fugit să cheme miliția. Toți încarcă grâul și îl duc acasă...

NAE: Spune, mă, da' cum s-a întâmplat?

OMUL: Bilă a început să urle la alde Marinescu: „Ai dat cotele, mă?” Nae i-a zis: „Du-te, mă Bilă, d'acilea, nu sta pe capul meu, tu nu vezi că n-am terminat?” Și Bilă odată a început să urle... Ai lui Marinescu s-au apropiat de el și Nae i-a zis și i-a făcut un semn cu mâna spre sat: „Du-te, mă Bilă, cu *arlusul* tău — că Bilă e responsabil cu asta, cu *arlusul* — și lasă-ne pe noi în pace, ce cauți tu aici, tu ții legătura cu Uniunea Sovietică, du-te acolo și nu mai face umbră p-acilea”. „Domnilor, a urlat atunci Bilă la noi, cu gura de i se vedea omușorul din gât, ați auzit, domnilor, ce-a zis acest spion anticomunist, luând în derâdere lagărul! Ești arestat, te arestez în numele comitetului executiv”. Și s-a repezit în el, a ridicat goga și i-a dat lui Nae în cap și el a căzut, și atunci

au sărit toți și au pus mâna pe Bilă. L-au scăpat paznicii. Acum, toți încarcă și duc grâul acasă.

UN ȚĂRAN (*către altul din dreapta*): Gheorghe, bă Gheorghe, unde ești, mă? Pune grâul în căruță și hai acasă!

GHEORGHE: Nu se mai dă cote?

ȚĂRANUL: Vedem noi pe urmă. Cât vrei să-l ții aici? Adă caii, pune-i la căruță și hai. Vrei să vie o ploaie peste noi, să stai pe urmă să-l întinzi la soare să se usuce?

OMUL DE LA TELEFON: Nu pleacă nimeni! Dau telefon la Sfat. Alo! Alo!

ALT ȚĂRAN: Du-te-n mă-ta. cu telefonul tău cu tot.

GHEORGHE (*apropiindu-se*): Ce e mă, nu se mai dă cote?

(Isosică, secretarul de partid, cu Plotoagă, președintele, intră, auzind vorba țăranului din urmă.)

ISOSICĂ: Nu se egzistă. Cotele trebuiesc predate fără discuție, și cine nu vrea, nu duce grâul acasă. N-are decât să-l țină pe câmp. Să vedem cât îl ține.

(Intră Niculae Moromete. Merge printre mușuroaiele de grâu întinse pe pământ, la început în tăcere, apoi iuțind mereu pașii; cu o voce tăioasă ca un brici, îl întreabă pe Isosică.)

NICULAE: Ce e cu grămezile astea de grâu?

ISOSICĂ: Sunt d-ăia care au grâul cu neghină, nu li-l primește la bază, iar cu ăilalți nu știu ce mama dracului e... Cică n-au căruțe.

NICULAE: Asta s-o spuneți unuia care nu știe cum se treieră grâul, dar nu mie. Grămezile astea

s-au făcut ieri; în prima zi, am văzut și eu că baza de recepție îi trimite cu grâul îndărăt pe ăia cu neghina, dar ieri ce-ați păzit, tu și cu Plotoagă, de i-ați lăsat și pe ăi cu grâul curat să-l pună pe jos? De ce nu răspunzi?

ISOSICĂ (*către Plotoagă*): Ce taci, mă? De ce nu-i spui tovarășului Niculae că ai umblat ieri pe la Ciolănești după mähine?! Eu am fost la Raion, la Comitet, la serviciul de documentare.

NICULAE: Și altă zi nu ți-ai găsit, să te duci la documentare? (*Caută cu ochii.*) Tată, ai predat cota?

MOROMETE (*nepăsător la agitația celorlalți*): Aștept pe Cârstache, să mergem odată, și pe Costache, și pe alde Giugudel, că suntem în ceată.

ISOSICĂ: Ce ordonați să facem, tovarășe Nicujae? Aveți dreptate, ne facem autocritica, da' ce dracu' facem cu ăla cu neghina? Nu se poate, ordinul e ordin, ai arat, plătești, ai contract... Dar baza de recepție ar trebui să le primească grâul cu neghină, că doar ei l-au dat, nu l-am inventat noi. Vorbiți cu baza la telefon.

NICULAE: Ce să vorbesc? Am vorbit! Nu putem să perpetuăm să predăm bazei grâu cu corpuri străine, că la toamnă tot așa se seamănă, și o ținem așa, ca gaia mațu'. Astea sunt dispozițiile.

ISOSICĂ: Pentru întreaga țară?

NICULAE: N-oi fi vrând să se dea dispoziții pentru fiecare țăran în parte? Câte trioare, sau mähine, cum dracu' le spuneți voi, avem în sat?

PLOTOAGĂ: Sunt câteva trioare, dar toate sunt stricate. Am fost și la Ciolănești. Dar și acolo sunt stricate.

NICULAE: Și nu se pot repara?

PLOTOAGĂ: Nu se pot, că le lipsesc tot felul de piese. Unul nu e bun.

NICULAE (*către omul de la telefon*): Dă-mi S.M.T.-ul. Poate găsim la ei.

PLOTOAGĂ (*egal, privind într-o parte*): Sunt date. Se lucrează cu ele în alte părți.

NICULAE (*fulgerându-l, se repede la telefon*): Dă-mi baza de recepție.

OMUL DE LA TELEFON (*învârte manivela, îndelung*): Alo! Alo! Nu răspunde! Alo! Alo!

NICULAE: Dă-mi Comitetul raional de partid. Cu primul secretar.

OMUL DE LA TELEFON: E ocupat. Alo! Alo!

NICULAE: Cheamă mereu. Ce caști ochii la mine?

OMUL DE LA TELEFON: Acum nu răspunde. (*Niculae iese nervos. În acest timp. Plotoagă trece țărani în revistă, începând să-i ia pe fiecare la rând.*)

PLOTOAGĂ: Ce e, Cârstache. de ce nu vrei să-ți duci cotele la bază?

CÂRSTACHE: Păi acumă treierai, aștept să vină alde cumnată-meu cu căruța de la Mozăceni și-l duc. De ce să nu-l duc? Îl duc. Tocmai pe mine mă găsiși?

PLOTOAGĂ: Și tu, Costache? Tu ce aștepți?

COSTACHE: Păi acū treierai și eu. Aștept să vie Ilie cu căruța și-l duc.

PLOTOAGĂ (*nervos*): Care Ilie?

COSTACHE: Ilie Usturoi, cu care sunt în ceată.

PLOTOAGĂ (*către toți*): Lasă, că vă facem noi rost de căruțe, n-aveți nici o grijă, să vedeți cum o să plătiți voi și transportul până la gară.

CÎRSTACHE: Parcă se zicea că se taie cotele.

PLOTOAGĂ: Nu le taie nimeni, cine dracu' v-a mai spus și prostia asta?

CÂRSTACHE: Lumea. Să stăm, zice, să nu le ducă nimeni, și n-au ce să ne facă,

ISOSICĂ: Ce crezi dumneata? Crezi că, cu atâta grâu,

n-o să dai nimic statului, sau crezi că n-ai nici o obligație patriotică față de poporul care muncește în fabrici și uzine?

CÂRSTACHE: Mă Isosică, ai fi tu secretar de partid, da' pe mine să nu mă amestecați în chestiunile voastre de partid, că grâul e proprietatea mea și fac ce vreau cu el. Dacă dumneata vrei să mi-l iai, ai puterea s-o faci, dar să nu mă puneți voi pe mine să iscălesc, că nu iscălesc...

PLOTOAGĂ: Poți să nu iscălești, dar încarcă grâul în căruță și du-ți cotele aferente...

UN ȚĂRAN (*către toți, cu o expresie de triumf*): Lui Ilie al lui Moacă i-au intrat astă-iarnă în curte și-au luat un bou. „Mă, zice Ilie a' lui Moacă, ăștia nu se mulțumesc să-ți ia vita din grajd, dar te mai pune pe urmă să iscălești că ai dat-o de bunăvoie”.

ISOSICĂ: Dar când a încasat banii în avans de contract, i-a plăcut. Ia să vă trecem noi, în cap cu domnul Ilie Moacă, pe lista de agitație contra guvernului, să vă învățăm noi minte. Cum te cheamă?

ALT ȚĂRAN (*către cel care vorbise*): Hai, mă, să încarcăm căruțele, că s-a supărat aici toată lumea, hai, Costică.

ISOSICĂ: Bă, fiți-ar capu-al dracu', tu ești membru de partid, sau ce mama dracului ești? Încarcă grâul, și mișcă la bază! (*Pleacă.*)

MATEI DIMIR: Hai, tovarășe secretar, nu țița așa la om, că noi acilea mai avem de treierat.

PLOTOAGĂ: Și tu ce stai, de ce nu dai cotă?

MATEI DIMIR: N-auzi că n-am terminat, ce te legi de mine, când eu abia am băgat în batoză, și uite colo căruțele la rând, să tragă la coș.

PLOTOAGĂ: Ai neghină?

MATEI DIMIR: N-am.

PLOTOAGA: Ai arăt cu S.M.T.-ul?

MATEI DIMIR: Am arat.

PLOTOAGA: Atunci, ce... mă-ti crezi tu, că S.M.T.-ul ăsta e pe gratis, n-ai iscălit un contract că ai să plătești în produse?

MATEI DIMIR: Și tu, ce Dumnezeuul mă-ti cășunași pe mine, care nici n-am terminat? Nimeriși pe mine... 'zeii tăi de președinte, că dacă mă reped acum în tine, te fac de uiți pe toată viața că ai fost vreodată președinte!

PLOTOAGĂ (*către un țaran care stătea sprijinit într-o furcă*): Cristache! Du-te la postul de miliție și spune-i tovarășului plutonier să vină imediat pe arie. (*Țăranul nu se mișcă.*)

NAE: Suntem martori că tu l-ai înjurat întâi.

MATEI DIMIR: Să ne ia tot grâul, și să știm o socoteală.

UN ȚARAN: Sigur că da, că ce ne rămâne, dacă-l dăm la trior?

ALT ȚARAN: Neghina, asta îți mai rămâne!

CÂRSTACHE: Dacă ar ști muncitoru' ăla din fabrică cum dăm noi grâul acilea, ar da cu ciocanul în pământ...

COSTACHE: Ce mai stăm să ne socotim, că S.M.T., că U.T.M., că F.D.P.! Să ne ia tot grâul, tot acolo se ajunge. (*Țăranii se apropie.*)

PLOTOAGĂ (*urlă ca ieșit din minți, bătând în retragere*): O să vă confiscăm trioarele! Cotele o să le dați curate, și toate! O să punem miliția pe voi!

ALT ȚARAN: Ce stați, mă, așa? Hai să ducem grâul acasă, că vine ploaia și ni-l udă.

PAZNICUL (*urcându-se pe ladă de nisip*): Nu încălcați dispozițiile, nimeni n-o să fie scutit de cote. (*Flutură deasupra capului niște hârtii.*) Avem

tabele! Degeaba îl duceți acasă, moara are ordin să nu macine la nimeni fără chitanță de predare! Înțelegeți!

(Un fior trece parcă prin arie. Dinspre pădurea Cotigoeaia, două împușcături, amplificate de ecoul pădurii. Țipete de femeie; câteva femei traversează scena, gonind ca scoase din minți. Ordine scurte, încordate: „La căruțe, înhama caii! Aduceți sacii! Duceți grâul acasă! Pitiți-l în pod!“)

NAE: Hai, mă, hai să-l dăm jos de la primărie, să scăpăm de el! *(Pune mâna pe o furcă.)*

VOCI: Hai. bă. Hai, Ilie, hai să ne strângem toți să ne ducem peste ei. Peste Isosică și toți ăștia! Hai Ilie, ce mai stai! Hai Cârstache! *(împușcături, mai aproape.)* Bă Moromete, unde ești, mă? Ai văzut, mă?! Ne împușcă, mă! Ne împușcă cu pușca, mă! Ce-i mai facem noi acum?!? Ne împușcă!!!

MOROMETE: Ce-o să pățești tu acum, măi Nae, o să fie vai de curul tău! *(Ies țăranii, în direcții diferite, în fugă. Scena rămâne goală. Numai omul de la telefon bate în furcă: „Alo! Alo! Raionul!“ Intră în fugă Niculae, Isosică și Plotoagă. Însoțiți de plutonierul Moise.)*

NICULAE: Ce e asta, cine a tras cu arma? Ce este aici?

OMUL DE LA TELEFON: Păi să vedeți, fug oamenii cu grâul acasă și nu mai știm ce să facem! Paznicii nu mai au nici o putere.

NICULAE: Dă-mi Raionul de partid, cere-l urgent pe tovarășul prim! Tovarășe plutonier, trimite imediat milițienii pe care îi ai pe aria principală, cu ordin să nu lase pe nimeni să intre cu grâul în sat.

PLUTONIERUL: Tovarășe Niculae, nu am

milițieni.

NICULAE: Puști ai?

PLUTONIERUL: Am.

NICULAE: Uniforme ai?

PLUTONIERUL: Am.

NICULAE: Ia niște paznici, îmbracă-i în milițieni și pune-i la intrarea în sat.

PLUTONIERUL: Numai să nu-i recunoască oamenii, că se face miliția de răs.

OMUL DE LA TELEFON: Aveți legătura.

NICULAE: Alo! Alo! Tovarășe prim, eu sunt, Moromete, vorbesc din Siliștea, de pe arie... E o situație grea... ce facem. Îi lăsăm să ducă grâul acasă...? Alo! Da... Da! *(În acest timp. Plotoagă se urcase pe ceva înalt și vorbea, dând din mâini.)* Să trăiți! Vom mobiliza toate forțele...! Da... Da... înțeleag!

PLOTOAGĂ: Tovarăși țărani, problema s-a soluționat! Tovarăși de răspundere au înțeles situația! S-a aprobat ca bazele să primească grâu cu corpuri străine peste șapte la sută! Porniți convoaiele spre bază. Predați cotele și puteți ridica grâul! Nu mai egzistă instigație chiaburească! Tovarăși țărani...

(Niculae ieși grăbit. Isosică porni după el.)

PLOTOAGĂ: Și eu ce fac?

ISOSICĂ *(îi aruncă o privire scurtă lui Plotoagă):* Du-te dracului! *(Scurpă într-o parte, grăbindu-se să-l ajungă din urmă pe Niculae.)*

Tabloul 6

La Sfat. Biroul președintelui comitetului executiv. Vasile al Moșii e la birou. Plutonierul

Moise, în picioare.

VASILE: Să-mi aduci toate hârtoagele lui Plotoagă, să le controlez.

PLUTONIERUL: Să trăiți, tovarășe președinte. *(Iese. Intră Niculae Moromete.)*

VASILE: Noroc, tovarășe Moromete. Am trimis pe tâmpitu' de Micu să te cheme și n-a știut ce să spună, că nea Ilie n-a vrut să te scoale, zicea că ești obosit și dormi, că mâine pleci.

NICULAE: Mda. Sunt chemat la Raion. Sarcina mea s-a cam încheiat. Campania de strângerea recoltei se apropie de sfârșit.

VASILE: Veți fi tras la răspundere pentru ce s-a întâmplat?

NICULAE: Nu te privește pe dumneata! Ai vorbit foarte bine aseară la ședință. N-am știut că ai avut o viață atât de grea. Dacă te apucați să-mi spui mie, așa cum ai vrut, când am venit la începutul campaniei, n-ai mai fi obținut același rezultat.

VASILE: Chiar de-atunci v-am dat dreptate.

NICULAE: Ai fost foarte dur aseară și ai făcut foarte bine. Bilă și Plotoagă își merită din plin sancțiunile primite.

VASILE: Am spus și în ședință: Plotoagă a intrat în partid pus de chiaburi. ca om al lor de încredere. El a boicotat înființarea geaceului la noi în sat. Am fost de față, când Năstase Rădulescu și fiul lui, Dan, cei mai chiaburi din câți există, cei care au vrut să mă omoare cu cuțitul c-am vrut să intru în colectivă, și pe nevastă-mea domnul Dan a lovit-o cu palma peste gură, și pe fata mea, de trei ani, că se ducea la ușa lor, au umplut-o de sânge, că de ce am trimis-o să întindă mâna, de parcă eu o trimesesem... Ei bine, eu am

fost de față, când, cu ani în urmă, discutaseră să-l „vopsească” comunist pe Plotoagă, să ajungă primar, să împiedice colectivizarea.

NICULAE: Toate astea au luat sfârșit. Acum trebuie să îndreptați lucrurile. Faceți o comisie de oameni respectați în sat. Și cu tact, mult tact, strângeți cotele care mai sunt de strâns, de la cei care au fugit de pe arie. Aveți grijă cum intrați în curțile oamenilor și cum vorbiți.

VASILE (*sumbru*): Cu chiaburii, însă, nu intrăm în discuție. Pe chiaburi îi executăm la sânge.

NICULAE: Succes în noua duminică muncă și felicitări. (*Îi strânge mâna și iese.*)

VASILE (*către plutonierul Moise, care era dincolo de ușă*): Tovarășe Moise!

PLUTONIERUL: Să trăiți!

VASILE: I-ai adus, mă?

PLUTONIERUL: Sunt aici. Așteaptă.

VASILE: Bagă-i înăuntru și stai afară. (*Intră Năstase Rădulescu-bătrânul, și fie-său. Dan. Au privirile grele de ură. Dar sunt semeți. Se privesc în tăcere.*) Luați loc. Luați loc. Avem ceva de vorbit.

NĂSTASE: Nu putuși să aștepti până mâine? Crezi că nu știm noi de ieri seară, înaintea ta, că a venit ordin să te pună pe tine moț? Nu era nevoie să ne chemi aici chiar îndată, puteai și tu să mai aștepti trei-patru zile, să nu râdă lumea de tine.

VASILE: M-am gândit și eu să aștept o zi-două, dar pe urmă mi-am zis că am așteptat destul. Nici nu știți cât am așteptat și câte am înghițit, de câte ori era gata să mă dau bătut și să fug din sat. Acuma am pus mâna pe voi.

NĂSTASE (*disprețuitor*): Și ce-o să faci?

(Vasile se apropie și îl plesni pe bătrân atât de năprasnic peste față încât îl răsturnă pe podea cu

scaun cu tot.)

VASILE: Sări, domnule Dan, să-ți aperi tatăl căzut la pământ. Aveai un cuțit, nu-l mai porți la tine? *(Dan avu scaunul în mână și-i dădu în cap lui Vasile cu el. Căzură amândoi, dar imediat Vasile se ridică, în timp ce Dan se zvârcolea pe jos. Vasile îl lăsă pe acesta, îl ridică pe Năstase, și-l puse pe scaun. Bătrânului îi curgea sânge din nas, i se făcuse cămașa roșie.)* Închină-te la Dumnezeu, ai să mori pe-acolo pe unde am să te trimit eu, și din avere și din tot ce ai tu o să se aleagă praful. N-am să dorm ca lumea până n-am să vă stârpesc pe toți din rădăcină, dar o să încep cu tine, ca rudă ce-mi ești... *(Plutonierul Moise intră.)* Cine ți-a dat voie să intri fără să bați în ușă? Afară! *(Apoi se calmă.)* Stai! Ia-i pe ăștia, pe amândoi, și cu Arghirescu mergi cu ei acasă, să plătească o sută optzeci de mii de lei impozit. Să se cerceteze pe urmă exact cât pământ au. Și îi dăm în judecată pentru că au indus în eroare Sfatul popular. Fiind chiaburi înrăiți și periculoși, îi trimiți pe urmă cu escortă la raion, pe bază de declarații de la toți pe care i-au omorât ăștia cu măciucile în viața lor. *(Dan nu-și revenea după lovitura primită.)* Mi-a spus cineva că așa trebuia să-ți fac când ai scos cuțitul la mine în casă, după ce ai plesnit-o pe nevastă-mea, dar nu m-am gândit. Să dai tu în nevasta mea... *(Și-i dădu o palmă, de-l lungi iar.)* Dă-i ăștia afară să se spele, să nu-mi facă mie bâlci prin sat cu sângele lui puturos pe cămașă. *(Și-l arătă pe bătrân.)*

DAN: Vere, fă-ne tu nouă cel mai mare rău pe care poți să ni-l faci, că dacă venim noi și cădeți voi, să nu-ți pară rău că nu l-ai făcut.

VASILE: Fii liniștit în privința asta, n-o să-mi pară rău de nimic, și-o să mă străduiesc de așa

manieră încât piatră pe piatră n-o să mai găsiți când o să vă întoarceți. Dacă o să vă mai întoarceți! *(Și făcu semn din cap plutonierului să fie scoși afară de-acolo.)*

Tabloul 7

La câteva săptămâni după treieriş, Moromete se pomeni din nou în pridvor cu prietenii săi. Costache al Joachii era atât de tulburat, încât dacă nu l-ar fi văzut schiopătând, Moromete nu l-ar fi recunoscut.

MOROMETE: Ce e, mă Costache?

COSTACHE: Bă Ilie, e rău, mă! M-am certat cu-al lui Gogoasă și ăla a spus că am împărțit grâul cu el ca să dau cotă mai puțină.

MOROMETE: Păi nu erea, măi Costache, nevoie să spuie ăla, toată lumea știe, că ai avut tu grijă să vorbești. Ei și ce?

COSTACHE: A venit Vasile al Moașii, noul președinte, cu căruțele, și mi-a luat grâul din pod!

MOROMETE: Tot?

COSTACHE: Aproape tot.

MOROMETE: Fugi, că minți!

(Se lăsă o tăcere, care confirmă că și celorlalți li se întâmplase același lucru. Asta nu era bine. Ce era cu Vasile ăsta?)

COSTACHE: I-a luat și lui Matei, care a împărțit cu soră-sa. *(Deși Matei era de față și ar fi putut să spună singur. Dar Matei nu zicea nimic, nu-i mai ardea să se răstească la nimeni.)*... Zice că nu s-au făcut bine calculele când era Plotoagă președinte.

MOROMETE: Păi, nu s-or fi făcut!

COSTACHE: Nu s-or fi făcut, și ce, vine el acuma, să le facă el?

MOROMETE: Uite că vine.

GIUGUDEL (*intrând pe poartă*): Nu scapi nici tu. (*Giugudel are un glas de parcă ar fi vrut să spună că a sunat, în sfârșit, ceasul și pentru Moromete, care până acum a fost mereu ferit de loviturile pe care alții le-au tot îndurat.*)... Niculae al tău nu mai e la Pălămida, l-au scos de-acolo, și nu la bine l-au trimis.

MOROMETE: De unde știi tu?

GIUGUDEL: I-au făcut ăștia pe-aici un raport, că din pricină că n-a îndrumat bine muncă s-a înecat unul, Gheorghe, ginerele lui Trafulică... Că, adică, el l-ar fi înecat pe ăla. Așa s-au lăudat ei, o fi adevărat sau n-o fi adevărat, că pe baza raportului lor l-au scos pe Niculae, fapt e că l-au scos...

MOROMETE: Mi-ar părea bine dacă ar fi așa. Nu era locul lui acolo, cot la cot cu toți neisprăviții.

MATEI DIMIR: Vorbele astea să nu le mai spui. (*Foarte îngrijorat.*) „... Dacă vă mai prind că vă adunați la Moromete și vorbiți tot ce vă trece prin cap, cu regret o să iau măsurile necesare și o să vă închid gura”.

MOROMETE: Cine a spus asta? Vasile?

MATEI DIMIR: Nu. (*Din glasul lui se vedea că nu vrea să pună aceluia în spinare chiar și ce n-a spus.*) Nu. Unul pus de el. Unul care poate s-o și facă.

MOROMETE: Adică?

(*Fruntea lui Matei se încreți în sus: dezvăluirea pe care o va face va confirma exact ceea ce Moromete ar vrea să nu creadă.*)

MATEI DIMIR: Șeful de post!

MOROMETE: Cui, mă Matei?

MATEI DIMIR: Lui Giugudel.

MOROMETE (*izbucnind*): Și, adică cum să nu mai vorbim ce ne trece prin cap?!! Adică cum, el când vorbește, vorbește despre ce îi trece prin altă parte a corpului?... Adică cum, el crede că mi-e frică mie de ce-o vrea el să-mi facă? Măcar că și ăla, Vasile, dacă i-a spus el, el crede că stă mult acolo, dacă nu lasă lumea în pace!?

COSTACHE: Nu știu ce crede el. Dar văz ce face!

GIUGUDEL: Degeaba zici tu că îți pare bine că Niculae nu mai e acolo. În tot cazul, trebuie să recunoști că atâta timp cât era el acolo mai puteam și noi să vorbim ce vrem.

MOROMETE: Nu-l înjurați voi pe toate drumurile pe Niculae. că ce păzește acolo? Ba chiar ziceați că în locul meu nici nu l-ați mai primi în casă.

COSTACHE: N-am zis noi, Nae a zis.

GIUGUDEL: Și ce... mă-si! O să murim de două ori? (*Și prin glasul lui bâlbâit răzbătu brusc un adânc dispreț, care dezvălui tuturor, parcă sub o lumină neașteptată, că dincolo de firea lui pașnică și de bâlbâiala lui se ascundea un om care nu s-ar fi lăsat cu nici un chip, chiar cu prețul vieții, să-i pună cineva piciorul în șale și să-i rupă spinarea.*)... Să trăiască ei, să-și aresteze pe urmă mamele și copiii, după ce s-or aresta între ei și n-or mai avea pe cine să aresteze.

(*Își mișcă oasele și parcă se trezire dintr-o încordare supremă, de care însă nu știuseră nici ei. Se uitară unii la alții cu privirile încărcate de viață, parcă ar fi fost oameni tineri. Redeveniseră senini,*

își răsuciră țigări și începură să fumeze, ca și când declarația lui Giugudel i-ar fi eliberat de o povară.)

MATEI DIMIR: Ei, ia spune, Moromete. Spune, mă, fir-ar să fie ea a dracului de situație, că eu credeam că dacă am îmbătrânit o să aibă grijă feciorii de mine și n-o să fac altceva decât să umblu de colo până colo și să beau tutun. Nu ne lasă, mă, să trăim, iar ăștia tinerii, te uiți la ei și vezi după ochii lor că nu înțeleg nimic. „Bă, zic, pământul, ce faceți?” „Ce să facem?” „Cum ce, vi-l ia, orbilor, voi nu vedeți?”

MOROMETE: Până la ultima clipă, Matei, până la cea din urmă suflare, trebuie să te zbați și să dai din mâini. Și cine nu-și dă seama de asta e și el un orb. Asta e! Și mie, în loc să-mi pară bine, nouă, la toți, să ne pară bine că băieți ca Niculae al meu sunt acolo și feresc lumea de rele, atât cât se poate, cât e omeneste posibil, ne apucăm să-i judecăm că de ce n-au făcut și n-au dres. Parc-ar fi ei vinovați și ar fi adus ei vântul care trece, uite-așa, dintr-o parte a lumii spre alta, care își vedea de treburile ei cum își vede omul de-ale lui pe cer senin. Eu am stat cu el de vorbă. El are credința asta, că lumea, așa cum era ea când a deschis ochii pe pământ, nu e bună, și trebuie schimbată. El n-a văzut, săracul, că lumea asta am fost eu, eu l-am oprit să mai meargă la școală, mi-a luat Dumnezeu mințile, am crezut că o să-mi aduc băieții îndărăt și am strâns bani, n-am mai putut să-l țin. N-am reușit, cu toate că m-am străduit... E adevărat, Giugudel, de unde știi ce spuseși tu de Niculae?

GIUGUDEL: E adevărat, absolut. L-au scos de acolo.

MOROMETE: Ei, uite, să mai vie vreun prost

care se crede mai deștept decât alții, care nu mai poate de bine și vrea ca toată lumea să-i aducă lui toate avantajele la nas, și să zică: „Ho, păi Niculae ăsta al lui Moromete, cum putea el să admită să se întâmple pe arie ce s-a întâmplat?” Poftim, acum nu mai e, de ce nu se duce el în locul lui, să îndrepte lucrurile? E lesne să stai la tine acasă și să pretinzi altora să facă și să dreagă. Și tu, ce să faci? Măcar dacă ai fi o minte cinstită și ai recunoaște că nu te pricepi la politică, sau ai altă credință. Și că, prin urmare, orice ar fi făcut Niculae ție nu ți-ar fi plăcut, fiindcă de fapt toată credința lui ție ți se pare greșită. Ei, nu mai spune! Și a ta care e? Dacă o ai, pune-ți pielea la bătaie pentru ea, nu pretinde doar altora să renunțe la a lor.

MATEI DIMIR: Cine zicea?

MOROMETE: Cine să zică? Bâznae! Mie îmi pare bine, chit că ai dreptate, Matei, ani de zile ne-a mai ferit și pe noi de una și de alta. Dar îmi pare rău că băiatul o să sufere. Ți-nchipui! E tânăr, și ce-o să facă el de pe margine, cu credință în el!

COSTACHE: Și ce facem noi acum, Moromete? Așa e, Niculae o să-și găsească el drumul pierdut, dar noi ce facem? Stăm așa, să ne ia bucatele din pod? Ce-ar fi să mergem toți la Vasile ăsta și să vorbim cu el?

MOROMETE: Bucatele, n-ar fi nimic. Îți ia o parte, două părți îți mai rămân. Pe mine, chestia asta cu cotele mă lasă absolut rece, chit că alții umblă cu gura căscată prin piețele Bucureștiului și-ar vrea, cu un sac de zarzavat, să cumpere un aparat de radio. Mie mult mai rea mi se pare ideea că Vasile nu din capul lui i-a spus șefului de post să ne amenințe. De-aia eu zic că nici nu trebuie vorbit

cu Vasile.

MATEI DIMIR: Dar cu cine?

(Moromete trase adânc din țigară, se posomori și începu să-i contemple fumul albastru care ieșea din ea pe la ambele capete.)

MOROMETE: Vasile, e greu să stai de vorbă cu el, el știe una și bună, că trebuie să se aleagă praful de tot ce-a însemnat cât de cât ceva în satu' ăsta, și așa o să și facă, să țineti minte de la mine.

COSTACHE: Cu cine, atunci, Moromete, să vorbim?

MOROMETE: De pildă, cu Isosică!

COSTACHE: Crezi tu că ăsta a făcut cuiva, vreodată, un bine?

MOROMETE: A făcut, prin faptul că n-a făcut rău! E o chestiune aici: de ce l-a ajutat el pe Vasile ăsta să ajungă el președinte, și nu l-a apărut pe Plotoagă, care față de Vasile era un om de înțeles, cu toate că mai striga și el, hă, bă! Eu l-aș întreba!

COSTACHE: Vrei tu să vorbești cu el!? Vorbește, Moromete: îndărăt ce mi-au luat n-or să-mi mai dea ei, dar să nu vie să-mi mai ia!

MOROMETE: Asta e, și-o să mai mă gândesc eu ce trebuie făcut, n-o să mă doară gura să vorbesc și cu Vasile ăsta. Da, dar eu mă tem de altceva!

(Și se ridică de pe pridvor, acuma pe deplin senin și cu expresia aceea de tinerețe revenindu-i pe deplin în privire. Avea în luminile ochilor luciri care erau parcă reflexe îndepărtate ale unor teritorii care nu se vedeau. Începu să coboare scările pridvorului și o luă încet spre grădină, lăsându-și, fără să le spună cât lipsește, musafirii singuri. Rămase la distanță și începu să se uite stăruiitor peste drum.)

MATEI DIMIR: Hai, bă Moromete, vino încoace și spune-ne!

(Moromete se smulse parcă cu greu din contemplarea a ceea ce văzuse el că se întâmplă pe drum și se întoarce.)

MOROMETE: Mă, urât tată a mai avut și băiatu' ăsta al lui Stancu Tumbii. *(Pe deplin detașat de tot ceea ce vorbise mai înainte.)* Are un ochi care parcă îi cade în gură.

MATEI DIMIR: Și ce... mă-si ne arde nouă de ochiul lui Stancu Tumbii?!

MOROMETE: Mă tem de altceva. Când lucrurile pornesc de se dau de-a rostogolul la vale, ele nu se liniștesc până nu ajung jos și n-au unde se mai rostogoli. Ce putem noi împiedica? Lumea asta se ține ea pe picioarele ei, sau primului nebun care îi vine în minte s-o dea peste cap, o dă?! Asta e întrebarea.

MATEI DIMIR: Hai, bă Moromete, vorbește cu ei, măcar vezi ce zic, nu da îndărăt, că am vorbi noi, dar tu știi mai bine, de la Niculae, cum să-i iai.

GIUGUDEL: Așa e.

(Moromete, cu fruntea plecată, tăcea și fuma; nu dădea nici un semn că le auzea îndemnurile. Porni grăbit spre poartă.)

COSTACHE: Hai, bă, să plecăm, că se face noapte.

(Începură toți să coboare scările și o luară repede spre poartă, fără să se mai uite în urmă și fără să se aștepte unii pe alții.)

Tabloul 8
Scena 1

Soarele abia trecuse de vârfurile salcâmlor. Era o după-amiază de septembrie, cu lumină multă ca și în plină vară, dar cu căldură mai puțină. Responsabilul morii, Isosică, stătea într-o baracă, lângă moara care măcina. Pe baracă de scânduri scria cu păcură BIROU. În ea intră Moromete. Individul încerca să pună ordine într-o vraiste de hârtii. Se uită lung la Moromete, fără să-l ajute să înceapă vorba.

MOROMETE: Și mâine-poimâine, când Vasile o să te dea și pe tine la o parte și n-o să mai fii nimic, ce-o să te faci, Isosică? Acum ești aici, ai o leafă și ești și secretar de partid. Dar pe urmă? *(Nici nu se uita la el, își încrețise fruntea și scruta îngrijorat podeaua, ca și când Isosică ar fi fost fiul său cel mare, a cărui soartă nu înceta să-l îndurereze. Contemplă acest viitor nesigur și plin de amenințări, la care se referise, își duse mâna la flanelă, învăluindu-se parcă în tăcere, și începu să-și răsucescă și el o țigară. Isosică nu-l pândise, dar îi dădu, când țigara fu gata, peste masă, să aprindă.)*

ISOSICĂ: Ce s-a întâmplat, nea Ilie? *(Isosică era la fel de îngrijorat, parcă, de soarta omului care venise la el, ca și când ar fi fost taică-său.)*

MOROMETE *(aparte)*: Și când te gândești că ăsta o fi făcut raportul că Niculae l-ar fi înecat pe nenorocitul ăla de Gheorghe... Dacă l-aș întreba, ar beli ochii la mine că nu e adevărat, și mi-ar spune pe altul... *(Tare.)* Și-atunci, poți să-mi spui de ce te-ai speriat tu și te-ai dus acasă la

Vasile, să-l ajuți să ajungă președinte? Cum ai putut să faci o astfel de prostie, care o să te coste cât o să ne coste și pe noi, adică ceea ce știi și singur, ce amenințări ne trimite Vasile, dacă nu și mai mult, dat fiind că tu ești om tânăr și ai alte ambiții?

ISOSICĂ: Cum să nu.

MOROMETE: Ei, de ce? Sunt curios.

ISOSICĂ: S-au încârligat două lucruri, nea Ilie. *(Și se apucă și trase cu atâta precauție și atât de îndelung din țigară, încât după ce o luă de la buze și începu pe îndelete să povestească, minute în șir el vorbi cu fum în gură, care parcă nu se mai termina.)* Primul lucru... *(Tăcu. Se întreba, poate, dacă să spună sau nu ceea ce se aștepta de la el. Se hotărî: trebuia spus, din moment ce toată lumea putea gândi că ar fi făcut, prin urmare, o prostie, așa cum o dovedea venirea aici, la el, a acestui om atât de respectat.)* Pe Vasile ăsta, eu l-am împiedicat cât am putut să nu iasă din curtea lui, dar el s-a dat la fund ca rața, și când a scos capul deasupra, a ieșit departe. Nu-ți spun ce cred eu, îți spun ce e. Aș fi luptat cu Vasile dacă ar fi fost numai atât. Dar mult n-aș fi luptat, fiindcă nu l-aș mai fi putut împiedica, și aici se încârliga prima situație cu a doua.

MOROMETE: Care ar fi prima?

ISOSICĂ: Nu ți-a spus-o Niculae?

MOROMETE: Nicidecum.

ISOSTCĂ: Niculae e vinovat de ridicarea lui Vasile.

MOROMETE: Ei, nu mai spune!

ISOSICĂ: Da. Niculae l-a sprijinit pe Vasile contra noastră.

MOROMETE: Tot aia e.

ISOSICĂ: Nu e tot ăia. Fiindcă ne-am fi împăcat

noi cu Vasile, da' fără să-l împingem atât de sus.

MOROMETE: Crezi că v-ați fi împăcat?

ISOSICĂ: Dacă i-aș fi dat pe Dan și pe tat-său pe mână, ar fi fost suficient, și cu asta s-ar fi terminat totul.

MOROMETE: Te contrazici.

ISOSICĂ: Stai să vezi. Sigur că problema rămânea în picioare, dar, așa stând lucrurile, am fi căutat noi un alt Vasile când ne-am fi dat seama ce vrea Raionul și Plotoagă nu mai e bun, și nu ne-am fi pomenit noi, vrând-nevrând, cu unul care e pus pe fapte mari. Am fi știut cum să-l anihilăm pe Vasile al Moașii și cum să împingem în față un alt Vasile, care nu i-ar mai fi acoperit pe cei bogați, dar nu i-ar fi trecut prin cap să dea în oameni ca dumneata.

MOROMETE: Și cum l-ați fi anihilat pe Vasile al Moașii?

ISOSICĂ: Lăsându-l, de pildă, să facă el aici la noi o gospodărie colectivă: l-am fi susținut să fie el președinte. Nu ne-ar fi durut. Așa, acuma, o să facă în așa fel încât o să mă oblige și pe mine să intru. O să intru cu un pogon. N-am încotro.

MOROMETE: Și crezi tu, Isosică, că e cel mai mare rău care te așteaptă pe tine de-aici înainte? *(Zâmbi înveselit parcă de faptul că acela își vedea cu atâta blândețe viitorul.)*

ISOSICĂ: Ce-aș putea să fac?

MOROMETE: Nu te gândești?

ISOSICĂ: Nu.

MOROMETE: Mai e lume în sat.

ISOSICĂ: Nu înțeleg.

MOROMETE: Mai e lume în sat care să aleagă alt om mai cu scaun la cap decât pe Vasile ăsta. Singur ai spus că ai fi făcut tu rost de alt Vasile,

dacă nu venea Vasile ăsta! Fă acuma!

(În acest timp, un individ se apropia de baracă și începu să tragă cu urechea, dar cu aerul că se află acolo din întâmplare.)

ISOSICĂ: Acuma e prea târziu.

MOROMETE: Pentru că te gândești la unul mai slab ca Vasile! Gândește-le la unul mai tare.

ISOSICĂ *(într-un târziu)*: Vrei să spui că dacă nu-mi găsesc un alt om pe care să-l sprijin, și să-l sprijine și lumea, și să-l pun să se opună lui Vasile, și să fie mai tare ca el, o să am și eu soarta lui Plotoagă?

MOROMETE: Da' cum?

ISOSICĂ: Vrei să-ți spun drept? *(Cu un glas stins parcă de o boare de tristețe.)* Așa e, așa trebuie făcut, și faptul că Vasile n-are de gând să țină seama de oameni ca dumneata și recurge la amenințările care ți s-au transmis — și pot să spun că vor fi puse în practică, dacă vă mai adunați — mă îndreptățește să nu părăsesc terenul. Al doilea: care să fie omul capabil să-l înfrunte pe Vasile?

MOROMETE *(mirat)*: Pe cine are de partea lui?

ISOSICĂ: O să-și adune destui. Se găsesc! Găsești orice!

MOROMETE: Domnule, lumea asta, la care el le ia bucatele din pod, e cu el? *(Parcă stupefiat de faptul că Isosică tot nu înțelegea. Se lăsă iar o tăcere.)*

ISOSICĂ: Vrei să spui că există cineva în sat care să facă același lucru, și totuși lumea să fie cu el?! *(Isosică e uluit parcă și el că ăsta ar putea să fie gândul lui Moromete.)*

MOROMETE: Da' ce credeai că vreau să spun?!

ISOSICĂ: Adică? Fii mai clar. Te gândești la un

om anume?

MOROMETE: Se înțelege de la sine.

ISOSICĂ: Ei, cine e?

MOROMETE: O să ți-l spun eu. Nu sunt sigur... Adică, nu că nu sunt sigur. Nu știu. N-am mai stat de mult de vorbă cu el. După ce stau cu el de vorbă, o să-ți spun cine e...

ISOSICĂ: Mă faci curios, pe cuvântul meu! Spune-mi-l și mie! Asta ar fi chiar prea de tot, să existe un astfel de om și eu să nu mă fi gândit la el. *(Moromete, drept răspuns, se ridică. În clipa aceea, spionul de-afară se îndepărtă rapid. Celălalt ieși pe după biroul său și îl însoți până ce ieșiră din curtea morii, care era, ca de obicei, plină de căruțe, de vite și de oameni. Se auzea de departe zgomotul valțurilor, iar de alături cel al motorului, care cânta ca un cuc prin coșul său înalt, asemănător unui fluierici uriaș, de copii, făcut din salcie. Parcă ar fi vrut să spună că iată ce vesel și plăcut e la moară.)* E membru de partid, omul la care te gândești dumneata?

MOROMETE: Nu mai știu dacă e, de-aia spusei să vorbesc întâi cu el... Da' nu-ți terminași vorba, cu Vasile. Ce metode zici că vrea să folosească? Nu există decât o singură metodă, ordin general de intrarea tuturor în gospodărie, și cu asta socoteala ciobanului e achitată!

ISOSICĂ: Asta ar fi prea simplu.

MOROMETE: De ce, prea simplu? *(Privi nedumerit drept în ochii lui Isosică.)* E pământul meu, nu? Plătește-mi-l. Dă-mi bani pe cât costă, fiindcă și eu l-am plătit cu munca mea, și pe urmă n-ai decât să-l iai și să treci peste el cu tractoarele. Și cine nu vrea să-l vândă, să-l muncească în colectiv. Simplu ca bună ziua.

(Isosică se uită la el cu un surâs care îi deschidea în mod ciudat chipul, în general senin, dar care surâdea rar și trăsăturile nu-i erau învățate; parcă era alt om, mai tânăr și mai atrăgător decât se putea ghici.)

ISOSICĂ: E clar. *(Fără cea mai mică umbră de ironie.)* Așa o să se facă!

(Moromete clătină din cap în fața evidenței, aruncă ceea ce îi mai rămăsese din țigară, scuipă subțire drept peste ea și plecă. Îndată își lăsă fruntea în pământ și mersul i se încetini. Era mersul lui când se gândea și când nu mai vedea nimic în jur. Isosică se întoarce în biroul lui. O femeie care, ajutată de un țăran, încărca saci într-o căruță, îl strigă, oprindu-se din treabă.)

FICA: Ilie! Ilie! *(Îl strigase numai de două ori și nu prea tare, apoi tăcuse. Stătea dreaptă și aștepta ca el să audă cu întârziere că numele lui fusese rostit de cineva, și nu într-un mod obișnuit, ci așa cum fac cei care au dreptul, după ce au ținut la tine o viață, să te cheme fără teamă de nimeni... Era sora mai mică a primei lui soții, una, Fica, femeie încă tânără.)*

MOROMETE: Asta e o treabă pentru tine?

FICA: De ce, Ilie?

(Moromete începu să clatine din cap: nu se făcea.)

MOROMETE: Sunt lucruri care au rostul lor, și ce rost e ăsta să... Credeam că ai murit și tu, nu numai bărbatu-tău! Mă, ziceam, aia o fi murit și ea, de n-a mai dat nici un semn că mai e pe lumea

asta!

FICA: Aha! Și m-ai îngropat și pe mine alături de el, și ți-ai văzut de treabă. Parcă mai cunoști tu pe cineva, de când ți-au fugit feciorii? Las' că nici când veneam pe la voi nu prea te gândeai tu la mine, dar o dată, de Crăciun și de Paști, tot ne mai vedeam noi. *(În acest timp, Moromete nu-i aruncase nici o privire. Dar se uita ea la el.)* N-ai îmbătrânit neam, ai ceafa dreaptă. Știu că ai trecut de cincizeci, dar nu știu cu cât.

MOROMETE: Nu cu mult. De minune: trăiești mult, veri după veri și ierni după ierni, și când te uiți în urmă, vezi că n-ai decât cincizeci și ceva de ani. Orice-ai zice, nimeni nu te împiedică să te gândești că mai poți trăi până la optzeci.

FICA: Am auzit că tu și Catrina vă aveți că la douăzeci de ani, ea a vrut să te lase, tu ai alergat cu parul în mâna după ea pe după casă... Cică te-ai prefăcut bolnav, așa e? *(Râse scurt.)*

MOROMETE: Așa e!

FICA: Ei, ce-ți pasă! Fi-tu Niculae e bine, Ilinca am auzit că o să se mărite și ea! Numai Paraschiv, săracul, e bolnav. De ce nu-i dai și lui niște bani, să-și ia doctorii?

MOROMETE: I-am dat, Fico, crezi că am așteptat să ne întâlnim noi ca să-mi dai tu ideea?

(Muiera însă nu-l urmărise chiar cu toată atenția, și s-ar fi zis că nu prea îi păsa ei de soarta lui Paraschiv.)

FICA: Arăți bine, dar nu ești vesel! De ce? Crezi că mai ai tinerețea în față, să te zbați din pricina unuia sau altuia? Care cum și-a așternut, așa să doarmă!

MOROMETE: Crezi că nu mai pot eu de inimă

rea, Fico? Zic și eu, că mă întrebași.

FICA: Asta e norocul tău: ai minte de om tânăr. Altfel ai fi murit de mult, după câte te știu eu.

MOROMETE: De ce zici tu asta?

FICA: Așa! *(Omului care o ajuta.)* Înhamă caii la căruță și du-te acasă. Eu vin pe jos. *(Avea în ea ceva ocrotitor, această femeie. După dinții întregi, care i se vedeau când vorbea, nu părea să fi trecut de mult de patruzeci de ani. Iar de departe arăta și mai puțin, fiindcă statura ei semăna cu a unei fete. Era îmbrăcată toată în negru. Se întoarse către Moromete, luându-și o traistă din căruță și punând-o pe umăr.)* Așa ai fost tu bun și nu ți-ai ridicat, de când te știu eu, ochii la o muiere. Ai avut două, pe soră-mea, săraca, pe care ai omorât-o, și pe Catrina. Care o să te omoare ea pe tine, cu zile, dacă n-o gonești de-acasă, sau dacă nu fugi tu. Ia să te fi uitat, și ai fi văzut că n-ar fi îndrăznit să te lase singur și bolnav în pat și să-i scapere ochii ăia veninoși de bucurie că ai să mori. E nebună. Să știi de la mine, să-ți aduci aminte!

MOROMETE: Eu zic că n-o să mă lase Dumnezeu să mă canunesc când n-oi mai putea.

FICA: De ce să nu te lase? Parcă Dumnezeu are milă de ăl bun și îl pedepsește pe ăl rău?

MOROMETE: Da' cum crezi tu că e?!

FICA: Uneori e și după păcate, dar alteori nu e! Al meu, După câte bătai mi-a tras, ar fi trebuit să se canunească și el nițel când l-a luat Dumnezeu. Nu s-a canunit neam, a murit întâmpinat.

MOROMETE: Era acasă?

FICA: În pat. Venisem de la cimitir și pusesem cușnița cu colaci de grindă. Mi-e foame, zice, și îl văd că se ridică și întinde mâna sus să ia cușnița. A! a făcut, și gata! Hai, mergi? *(Și ieșiră din curtea morii.)*

Scena 2

Un drum de țară. Moromete avea aerul că merge și el acasă, cu toate că satul lui era în urmă, nu înainte. Stătea mereu cu fruntea puțin plecată și nici acum nu întorcea privirea, să se uite măcar o dată la muiere, deși din spusele lor se înțelegea că n-o mai văzuse de multă vreme... Roșul asfințitului aurea porumbul înalt de o parte și de alta a drumului.)

MOROMETE (*într-un târziu. ca pentru sine*): Că s-ar putea ca muierea asta a mea să-mi facă și să-mi dregă, admit. Dar că pe soră-ta Rada aş fi omorât-o eu, pe asta de unde ai mai scos-o?

FICA: Astea sunt locurile noastre. (*După o pauză.*) Ai omorât-o după ce l-a făcut pe Achim. Mi-a povestit, pe patul morții.

MOROMETE: Ți-a povestit?

FICA: Da, mi-a povestit.

MOROMETE: Hm!

FICA: Mi-a povestit și altele, nu numai asta!

MOROMETE: Ei, ce vorbești?!

FICA: Săraca, n-am să uit pină oi muri cum s-a întors ea acasă și a venit la mine să-mi povestească cum ai dat tu peste ea în plină zi pe miriște, la capătul locului tău din Pământuri. Uite, pe-acolo! (*Arată cu mâna spre stânga, în depărtare.*) Era un stejar pe-acolo, a îmbătrânit și s-a uscat. Știi cum te-a poreclit ea atunci? Nu ți-am spus nici până acum! (*Moromete nu răspunse și câțva timp muierea nu tulbură nici ea tăcerea câmpiei. Fica se așează jos.*)... Mă dor picioarele, Ilie.

(El rămase în picioare privind peste câmp.)

MOROMETE: Hm! În acest ceas al vieții mele, trebuie să aflu despre mine lucruri pe care n-am avut timp să le aflu atâta amar de vreme! Cincizeci și ceva de ani nu sunt o glumă, ei, uite că tinerețea ta tot mai e aproape de mintea cuiva, ca și când ar fi fost ieri.

FICA: Stai, Ilie. Lumea care m-ar auzi și te cunoaște nu m-ar crede. (*Mirându-se parcă pentru întâia oară de ciudățenia faptului.*) Te-a poreclit Mutul. Nu vorbeai, neam! Pe urmă, când v-ați luat și te-am cunoscut și eu, am văzut că așa erea. Te uitai la mine, te uitai la ea, te uitai la tata, la orice te uitai, nu ziceai nimic. N-aveai darul vorbirii! Da' ce mustață frumoasă aveai și ce subțirel arătai! Nici acuma nu ești gras, dar ți s-au adâncit ochii. Era nebună, săraca, după tine, din prima zi am văzut-o că-și pierde mințile. Nu trebuia să te uiți la ea! Dacă nu te uitai, ar fi găsit și ea, acolo, un creștin de la Dumnezeu, și poate ar fi trăit și acum!

MOROMETE: De ce să nu mă fi uitat?! (*Cu o voce înăbușită, și de astă dată întoarse capul și privirea lui se încrucișă, plină de nedumerire, cu aceea, sigură, a muierii. Și-o retrase însă în clipele următoare.*)

FICA: Nu înțeleg nici azi. Tocmai asta e, că nu te-ai uitat la ea. Iar ea știa și râdea. „Nu se uită la mine, îmi zicea, dar nu-și ia ochii de pe mine”. Adică vrea să spună că te uiți la ea fără s-o vezi, n-o vezi că e urâtă și prăpădită, dar te uiți tare, n-o slăbești din ochi... „Ei, de ce?” — o întrebam. Nici ea nu știa să spună, dar știa de ce. Trei copii i-ai făcut, pe urmă, unul după altul, ca un berbec care nu alege oaia frumoasă.

MOROMETE: Cât era ea plină de viață în ea, așa de nepricepuți și de seci la minte i-au ieșit copiii.

De unde rezultă că speranțele pe care le pui în copii mai bine să nu le pui deloc, că e mai bine.

FICA: Ți-e gândul tot la ei. Degeaba zici că nu ești ăla care nu mai poate de inimă rea. *(Nu era dezamăgire, dar nici compătimire în glasul muierii. Umerii lui Moromete rămaseră nemișcați.)*

MOROMETE: Da. Așa e! Ce poți să faci? Ni se pare că putem să nu ne gândim. De fapt, e mult mai rău: nu ne gândim, dar suferim. Ni se apleacă umerii fără să știm de ce. Și abia din când în când ne dăm seama. *(Tăcerea care se așternu între ei deveni parcă nemișcare, ca și când totul s-ar fi oprit, și gânduri, și sentimente. Copacii îndepărtați se topeau în aburul plin de culori al asfințitului.)*

FICA: Hai, Ilie, să mâncăm porumb!

MOROMETE *(tresărind)*: Hai, să facem și treaba asta, că pe celelalte le isprăvirăm.

(Muierea făcu un foc și puse porumb pe el.)

FICA: Ilie, ai bea și-o gură de țuică?

MOROMETE: Mă, Fico, păi tu nu știi?

FICA: Ce!?

MOROMETE *(cu regret)*: Mie nu-mi place băutura.

FICA: Ei, zău!?

MOROMETE: Nu-mi place băutura, ca pisicii untura.

FICA: Acuma tu glumești, dar pe vremea aia chiar că nu-ți plăcea. Toți ne miram. Om, la nunta lui, să nu pună el băutură pe limbă!

MOROMETE: Așa, un strop, tot am băut eu!

FICA: Atât. Să trăiască ginerele, să trăiască mireasa, să le dea Dumnezeu copii, să trăiască socrii și să le dea Dumnezeu sănătate! Pe urmă să trăiască nunii mari, frații, surorile, verii! Nimic, el

tot cu ceașca aia în mână stătea. „Da’ bea odată ceașca aia, s-a înfuriat mama, bărbat ești tu sau ce ești?” Și atunci ai băut-o și te-ai strâmbat, ții minte ce-ai spus? „Ce obicei or mai fi având și oamenii, să bea porcărie de-asta!” „Ei, taci, au strigat toți, a vorbit popa-n biserică. Nu vrei să ne spovedești, părințele?” Mi-a plăcut de tine, Ilie, de-atunci *(deodată, cu un glas atât de înflorat încât semăna cu al unei fete îmbătate de dragoste)*, uite, îți spun, așa de mult, că dacă n-aș fi fost așa mică în anul ăla când muri soră-mea, nu m-aș fi uitat că eu aș fi fost fată mare, și tu, cu trei copii, care mi-ar fi fost nepoți! Ți-aș fi trimis argint viu, să-ți ia mințile, și să te însori cu mine!

(Moromete ascultă parcă la pândă această declarație, ca și cum o așteptase, și acum vedea, tăcând, că fusese bine făcută, apoi se miră.)

MOROMETE: Da’ câți ani aveai tu atunci? *(Și avu o astfel de intonație în glas încât ai fi crezut că muierea nu spunea adevărul. Ea nu răspunse, luă un porumb de pe foc și-i dădu lui Moromete.)*

FICA *(șoptind, într-un târziu)*: Dragostea face pe om mai deștept. Nu zic că din pricina ta n-am ținut la bărbatu-meu, după ce m-am măritat și eu și-am făcut copii. Țineam la el, avea inimă mare și nici prost nu erea. Dar când mă gândeam la tine, parcă mi se făcea ziuă în cap. Te vedeam o dată, de două ori pe an și-mi ajungea, și cu toate că niciodată nimeni n-a știut ce simt eu, bărbatu-meu a știut, dar murea să afle cine e. Fiindcă vedea. Și atunci, ca prostul, cum fac toți când se îmbată, venea și mă lua la bătaie, sau invers, ca să poată să mă bată se ducea mai întâi să se îmbete. Mai rău era că până la urmă, când ai început să te schimbi, când ai

început să vorbești, mi-am dat seama că te-am ghicit eu bine, ca și soră-mea, săraca. Tu nu vorbeai, la început, din pricină că erai prea tânăr, dar ochii tăi se uitau și vedeau lumea. N-aveai glas, dar te gândeai! Și când ai început să ai, au văzut și alții ce văzusem eu, un copil.

MOROMETE: Te apucași să-mi spui că eu am omorât-o pe Rădița. (*Pe deplin senin și netulburat.*) Adică, cum? Eu știu că a fost ceva cu moartea ei, dar n-am putut să-mi dau seama ce. N-am avut cum, știu că n-a suferit de ceva anume. Ți-nchipui că eu, cu mâna mea, nu i-am făcut nimic. N-o să te apuci să susții un astfel de lucru.

FICA: Ba i-ai făcut. (*Se scurg între ei minute lungi de liniște.*) I-ai făcut, Ilie. (*Repeta fără reproș și chiar fără prea mare interes. S-ar fi zis că nu-i stătea prea mult pe inimă nici soarta pe care a avut-o atunci sora ei.*) Nu pot să te învinuiesc, Ilie. Oamenii nu prea țin la viață, o pierd din te miri ce! Soră-mea a murit fiindcă n-a avut răbdare să iasă din lehuzie, cu toate că nu mai erea o fetiță care să nu știe ce trebuie și ce nu trebuie să facă o muiere care naște, câtă vreme trebuie să se ferească... S-a întors cu spatele la noi, și zice: „Fico, dă-mi un cui”. „Un cui? Ce-ți trebuie?” „Îmi trebuie mie!” În timpu’ ăsta, sângele picura din ea în oală de sub pat... Pe urmă, ai venit tu, cu sanitarul. Ce să priceapă un sanitar! Când am întors-o, nu mai avea viață în ea. Sanitarul zice: „Ia uite, are un cui înroșit în mână”. Și când ne uităm, alături de căpătâi, trei măsele cu șipcile mari însângerate. Și le scosese singură din gură, cu cuiul.

MOROMETE: A zis și ea așa, ca un gând care-i venise. Ca să moară liniștită. De la început i-a fost rău, după ce l-a făcut pe Achim. Era cam nebună soră-ta, de s-a apucat să-ți ceară un lucru ca ăsta.

FICA: Uite-aşa de mari erau măselele, cu câte trei şipci. Nici una nu erea stricată. S-a mirat şi sanitarul. „N-am mai văzut una ca asta” — zice. Mai ți-aduci aminte? Pe urmă, repede, te-ai însurat...

MOROMETE: Ce puteam să fac? Cine să fi avut grijă de cei trei care erau mici? Iar asta, Catrina. Nici ea n-a avut mai multă, şi toată viaţa i-a fost frică de ei, să nu mor eu şi să n-o arunce ei pe drumuri! Că, adică, dacă nu-i trec casa pe numele ei! Mânca-o-ar pământul de casă!

(Între timp muiera puse sticla în traistă şi se ridică.)

FICA: Nu te mai gândi la băiatu' ăla al tău, care şi-a găsit drumul lui. Eu trebuie să plec, Ilie. Să nu mă apuce noaptea pe drum.

Scena 3

Moromete rămase singur. Prin porumbul foşnind se auzi o săritură elastică, fără zgomot, doar fâşâitul fustei tulbură liniştea zilei de vară. În lumină mare a amurgului sângeriu apărură Rădiţa. Din cealaltă parte, ţâşnind ca o pisică, s-o întâmpine, o fată.

FICA *(fetiţă de 12 ani)*: Ce e cu tine, unde fuseşi? Flăcăul ăsta te-aşteaptă aici de-aseară, şi tu umbli pe drum fără nici un rost.

(Rădiţa nu zise nimic, dar părea veselă. Îşi luă de pe cap barişul şi începu să-şi pieptene părul negru, lung. Era subţirică şi înaltă şi pulpele picioarelor ei erau mari şi arse de soare.)

FICA: Unde te duci, de te gătești așa?

RĂD1ȚA: Trebuie să mă duc. *(Cu un astfel de glas că se făcu deodată liniște. Cântă.)* „Vine moartea prin grădină/
C-un pahar și c-o lumină“. Fico, dă-mi un cuțit.

FICA: Da' ce-ți trebuie?

(Rădița nu răspunse, o văzură însă cum ascultă, cu privirea mare și cu urechea întoarsă ușor spre afară. Din depărtare, din naltul cerului, veneau peste porumbiște, abia atingând auzul, strigate rare de găște, puse pe călătorie îndelungată. Strigătele lor însă nu erau țipete, ci semne sigure și liniștite de recunoaștere, să se audă doar între ele. Să nu li se destrame șirul, să anunțe pe cocorul bătrân și știutor care le conducea că totul e bine în urmă și să nu se abată din înaintarea lui înceată și sigură.)

Fica, Moromete se uitară în zare. Într-adevăr, se apropiiau plutind, alunecând în formă de săgeată cu deschizătura largă, croncănind rar, nu toți odată, ci în așa fel încât cântecul lor să fie neîntrerupt. Rădița înfipse cuțitul în pământ. Își ridică apoi privirea spre cocori, în timp ce cu degetul cel mare al piciorului drept începu să scurme stăruitor țarina chiar alături de lama cuțitului. Păsările se apropiară, dar când ajunseră în dreptul ei, bătrânul cocor scoase deodată un țipăt pătrunzător de spaimă și zborul începu să i se clatine. În clipele următoare, el se întoarse pe cer și începu să se învâртеască în cerc, împreună cu tot cârdul, deasupra capului fetei. Ea nu-și luă în acest timp ochii de pe cer, urmărindu-i cu o privire neclintită și limpede, și degetul ei nu înceta să scurme pământul alături de cuțit. Scoțând un nou țipăt, de

astă dată parcă de jale, bătrânul cocor rupse deodată cercul în care se rotea și făcu cale întoarsă, împreună cu tot cârdul. Rădița îi urmări până nu se mai văzură, apoi smulse cuțitul din pământ și se întoarse chicotind spre soră-sa.)

RADIȚA: Mă mărit. O să fiu fericită cu mutu' ăsta, cu toate că nu se știe cât. Ar fi trebuit să-mi cadă jos la picioare cocorul meu, dacă ar fi fost să mor de bătrânețe. Ei și? Nu m-a întrebat nimeni dacă vreau să vin pe lumea asta! De ce mi-ar păsa când o să plec?

MOROMETE *(se ridică)*: Atunci, să mergem. *(Intrară patru flăcăi, cu pălării cu pene de păun înfipite în pamblică. Unul ținea în mână un brad cu un măr înfipt în vârf.)* Țsta e Benogu, a murit în război, și acum uite-l că a înviat și a venit să fie cavaler la nunta prietenului său. *(Intră un viorist și un grup de fete și flăcăi cu flori și spice legate în coronițe. Se apropie prin porumbul înalt.)* Și-a cui zici că ești tu, creștino?

RĂDIȚA: A mamei care m-a făcut, păgânule.

(Focul de coceni ardea cu flăcări a căror culoare se schimba neîncetat, din galbenă se făcea violetă, din violetă, albastră, din albastră bătea în verde, asemeni porumbului pe care cei doi îl jupuiau și îl puneau alături pe jeratic să se coacă. În jurul lor, flăcării și fetele jucau.)

MOROMETE: Mă duci la tine acasă, s-o văd pe mama care te-a făcut?

RADIȚA: Ei, nu zău?! Păi ce-ai să vorbești tu cu ea, când de dimineată și până acum abia ai scos și tu trei cuvinte?... O să râdă mama de tine... Nu că mi-ar fi rușine cum arați, o să creadă tocmai pe

să-mi dau seama. Văd că te uiți la mine, lasă-mă să mă uit și eu, să înțeleg cu ce te-am zăpăcit și eu pe tine, fiindcă nu e numai ce vrei tu acum... Ei, ce este?... Sunt aproape de sufletul tău? Ești un flăcău singur pe lume?... De ce nu-mi răspunzi? Nu ești? La ce te gândești? La mine? Sunt prima fată cu care te porți așa? Prima care ți-a luat glasul, sau așa o fi felul tău? *(Ezitatea lui, ascultând-o, cresc, și atunci o bucurie fără margini înflori pe chipul fetei. Ea îl apucă de gât și începu să-l sărute. Surprins, el se feri și scăpă de brațele care i se încolăciseră pe după grumaz, dar ea își ridică gâtul cu o vioiciune de animal parcă în luptă cu altul care ar fi vrut s-o omoare, și îl urmări acum fără nici o teamă de puterea și amenințarea lui.)* Te simt, te-am ghicit *(retrăgându-se)*, tu nu știi, sau vrei și tu să afli, și de aia te gândești... ești singur, cu toate că ai surori și alte rude... și vecini... Eu sunt cu tine, și noi doi... pe lume... o să facem copiii noștri... M-ai văzut, ești al meu, te-ai uitat la mine și m-ai văzut... *(Trupul ei tremura, de parcă știa ce-o să urmeze. Totuși, nu. Fiindcă scoase un țipăt pe care numai spaima de a nu fi auzită o făcu să și-l înăbușe, în chiar secunda când îi ieșise din gât. În clipa următoare, o strigă pe maică-sa, „mamă, mamă”, ca și când ar fi vrut s-o încredințeze pe cea care o născuse că ea tot fetiță a rămas, cu toate că strângea în brațe un bărbat care o și scosese pentru totdeauna, printr-un țipăt, din rândul fetelor și o vârâse în cel al muierilor. Apoi cei doi se lungiră pe spate, cu capul în sus, privind luna. În acest timp, din depărtarea în care se topise, cântecul viorilor revenea, o dată cu tot alaiul, clinchetul clopoțelilor de la ciomegele flăcăilor și chicotele subțiri ale femeilor. Cei patru flăcăi apărură la capătul lanului de grâu, și cel cu bradul,*

și jucau pe loc. Se opriră apoi. Așteptau. Se făcu tăcere. Rădița se ridică.) Cum, da' mama nu știe nimic... Dacă află tata, îmi rupe picioarele... *(Și chicotea, ca și când acest lucru ar fi înveselit-o pentru ceva pe care numai ea îl știa.)* Nu e rău să fii muiere și să te simți fată. Păcălești pe cineva, face să râzi.

(Fetele veniră și o luară pe Rădița. Moromete rămase singur în mijlocul câmpiei.)

Scena 4

E noapte. Curtea Ficăi. La fântână, femeia scoate apă.

MOROMETE *(în șoptă)*: Fico... Ce faci tu?

FICA *(se întoarce speriată)*: Ce cauți aici, Ilie?

MOROMETE: Tu ești de vină, am vorbit prea mult despre Rădița.

FICA: Nu poți să vorbești ce-ai vrea. Și tu te-ai gândit prea mult la copiii tăi.

MOROMETE: Rădița îmi spunea că o să ne facem copiii noștri și n-o să mai fiu singur pe pământ... *(Într-un târziu, văzând că femeia tăcea.)* Hm!... Ce bine că omul poate să doarmă.

FICA: De ce, ai dormit pe câmp?

MOROMETE: Închipuiește-ți tu, să te visezi tânăr... Da' chiar tânăr, ca și când ai trăi de la început. Cum vine asta?

FICA: Înseamnă că te simți tânăr și ai mare chef să uiți de toate. Numai în vis poți să uiți complet...

MOROMETE *(târziu)*: Nu numai în vis.

FICA: Nu numai în vis, ce, Ilie?

MOROMETE: Poți să uiți de toate. Uite, cu tine uit de toate!

FICA (*șoptit*): Nici nu știi ce bine îmi pare... (*El se apropie atunci și în clipa următoare mâinile lor se întâlniră și se încleștară una în alta... Din tindă crescú, acoperind liniștea, scârțâitul unui greier...*)... Ai să vii de-aici înainte la mine, Ilie?

MOROMETE: Da' cum?

FICA: În fiecare zi?

MOROMETE: În fiecare zi, nu, că nu mai sunt flăcău, dar așa, la două-trei zile, tot o să vin.

(Femeia înțelese și rosti cu duioșie.)

FICA: Vino o dată pe săptămâna! Vino, Ilie, că pot să spun și eu ca Rădița în vis: o să trăiesc de-aici înainte numai pentru tine, și n-o să mai știu de nimic, nici de copii și nici de rude, numai să te fac să uiți că cineva ți-a dorit moarte și te-a lăsat singur acasă, bolnav în pat.

MOROMETE: Crezi că eu m-am pus la mintea ei? Dar ai dreptate, nu mai e cu ea nici o speranță, nu e în toate firile. Nu poate să-mi ierte că am vrut să-i aduc pe Paraschiv, Nilă și Achim îndărăt acasă. De ce să nu-i aduc? Nu erau copiii mei?

(Ea nu-l încurajă să se întoarcă cu gândurile spre această istorie.)

FICA (*uitându-se pe cer*): Intră în casă, Ilie, că se face ziuă. Mâncăm ceva, și pe urmă pleci!

Tabloul 9

Scena 1

Curtea Moromeților. Dimineată. Catrina deretică prin jurul casei, cu Ilinca. Moromete intră și închide ușurel poarta de la drum, ca și când s-ar

fi întors de pe colea, de prin vecini. Catrina, avertizată și alarmată, venise acasă.

CATRINA: Unde-ai fost? De ce te-ai mai întors? Mai bine ai fi rămas și ai fi murit acolo, nu era nevoie să te mai întorci, să te mai văd și eu la față. *(Continuă să se uite la el stăruitor: își pierduse mințile, și avea să trăiască cu el acea rușine a femeilor care își văd bărbatul rătăcind taman la bătrânețe, sau totul avea să se oprească numai la atât? Nu află însă nimic sfredelindu-l cu privirea, și o expresie de neliniște și de ură îi adânci trăsăturile.)*

MOROMETE *(liniștit)*: De ce? Cum să nu mă mai fi întors? De dorul tău m-am întors. *(Catrina își ia gălețile și iese pe uliță.)*... Unde sunt, Ilinco, banii ăia?

ILINCA: Ce faci cu ei?

MOROMETE: Dacă mă mai întrebi o dată ceva în felul ăsta, îți dau una, fetițo, după ceafă, de rămâi cu gâtul strâmb și o să te uiți pe dedesubt la bărbatu-tău, pe care o să-l iei. Adu banii încoace!

(Ilinca surâse și se supuse, parcă încântată, simțind gheara de altădată a leului. De ce să se supere? Nu era tatăl ei? Știa că ține cel mai mult la ea, și era adevărat că prea se înmuiase el în ultimii ani. Bine că își revenise. O fi adevărat că a dormit la Fica? — gândi ea. Adică chiar o fi dormit cu ea, sau or fi stat și ei de vorbă? Ilinca intră în casă și se întoarce cu o legătură mică. I-o dădu.)

ILINCA: Tată, ai grijă de lume. Eu știu că Fica ține la tine, de când eram eu mică și mă duceam pe la ei. „Ce mai face, Ilinco, tac-tău? Ce mai drege, Ilinco, tac-tău? Unde-a mai fost, Ilinco, tac-tău?” Dar credeam că i-a trecut. Ca să nu bage lumea de

seamnă, nu te duce pe la ea vreo câteva săptămâni. Nu trebuie să vorbească lumea. Stăpânește-te, tată!

MOROMETE: Până nu te văd măritată, e un sfat pe care eu nu îndrăznesc să ți-l dau.

ILINCA: Ce sfat?

MOROMETE: Să te stăpânești! Când îmbătrânești și mori, nu-ți ajută ce zice lumea.

ILINCA: Așa e, dar dacă se poate și fără să rânjească lumea, de ce să nu ții seamă?

MOROMETE (*scurt*): Proștii rânjesc orice-ai face! Pe maică-ta ai ținut-o de rău când a fugit de-acasă? N-ai grijă, nu-mi trebuiesc banii să mă duc să chefuiesc. Am treabă, și de dus mă duc unde vreau eu, când am eu chef, orice-ar zice lumea. Care lume? (*Cu un glas, ca și când lumea ar fi pierit.*) Care lume, Ilinco? Cârstache a' lui Dumitrache? Ion al lui Miei? Cocoșilă? Udubească?

ILINCA: Țștia care vin pe la tine și îți place să vorbești cu ei, Giugudel, Nae Cismaru, Costache al Joachii, Matei Dimir! Și alții, care stau cu ochii pe tine.

(Moromete nu mai zise nimic, începu să-și văcsuiască bocancii și să-și perie pantalonii. Se bărbieri. Își schimbă cămașa și flanela. Pe urmă ieși.)

Scena 2

Lângă gară, pe dreapta, cum veneai dinspre Balaci, mai trăia această veche cârciumă, care nu făcea încă parte din trustul alimentației publice locale. Era plină de țărani sau mici funcționari, cu treburi pe la gară, ca Țugurlan, sau pe la oborul de vite.

SOLDATUL (*intrând*): Nea Stane, te caută cineva la siloz.

ȚUGURLAN: Adu-l aici!

SOLDATUL: Dumnealui e.

(Moromete s-a apropiat de masă. Vederea lui Moromete îl înveseli pe Țugurlan. Avea aerul celui care tresare în adâncul ființei sale, dându-și seama că, în trecerea egală a zilelor, se întâmpla din când în când și câte un astfel de eveniment, să dea adică peste tine un om cu care vei ieși în mod sigur din această scurgere cenușie a timpului și te vei ridica deasupra lui.)

ȚUGURLAN (*soldatului*): Du-te, mă, la siloz.

MOROMETE (*în loc de bună ziua*): Câți ani sunt, mă Țugurlane, de când n-am mai stat de vorbă noi doi?!

ȚUGURLAN: Păi, câți să fie, vreo cînșpe... (*La fel de uimit că acești cincispreze ani erau pe-acolo pe-aproape prin preajma lor. Și nici nu băgaseră de seamă când trecuseră. N-aveau decât să facă ei doi un gest, așa, cu mâna — adică, duceți-vă, voi, anilor, încolo de-aici — și viața să se dea, foarte simplu, cu cincisprezece veri îndărăt... Un lăutar cânta cântece folclorice fără noimă. Moromete asculta cu o expresie de extremă încântare pe chip, și aproape că uitase de Țugurlan. cu care se așezase la o masă să bea un pahar.*)

LĂUTARUL: „Țiganul lucra la MAT/Și venea acasă beat. /Dă-mi, boierule, nevasta/Că mi s-a prăpădit casa. /De-o vorbi pe țigănește/Să ți-o iai cum se găsește, /De-o vorbi pe românește/Îți tai capul ca la pește“.

MOROMETE: Cum vine asta, mă Stane? Ce, la noi mai sunt boieri care să-ți taie capul ca la pește? Ori țiganul nu lucra la MAT, ori ăla care îi luase nevastă nu era boier.

ȚUGURLAN (*scuzându-l parcă pe lăutar*): Sunt cântece vechi, le-au aranjat și ei pentru acuma, dar se vede că nu le-au aranjat bine.

MOROMETE: Păi tot ce e vechi se aranjează în felul ăsta, ca și când ar fi nou. Pe noi nu ne aranjează tot așa? Cum, Țugurlane (*lovi el deodată cu mâna în aer, ca și când ar fi dat brusc frâu liber întregii lui gândiri*), să nu mai pot eu să vorbesc ce vreau? (*Țugurlan nu se arată deloc surprins. Privirea însă îi sticlea ascultându-l.*) Poți să concepi una ca asta?! Adică, eu să tac și tu să vorbești, rolul meu rezumându-se doar să te ascult pe tine?

(*Țugurlan se gândea: dincolo de cuvintele sale, omul ăsta, care nu mai avea patruzeci de ani, trăia parcă într-o veșnică nedumerire, care nu era prefăcută, ci adevărată. Trebuia să-i răspunzi.*)

ȚUGURLAN (*după ce îl lăsă pe Moromete să aștepte câteva clipe*): Poți să gândești. Nimeni nu te împiedică. Ia model de la mine.

MOROMETE: De unde știi?

ȚUGURLAN: De unde să știu, ce?

MOROMETE: Că nimeni nu te împiedică.

ȚUGURLAN: Ți-am spus: eu. Pe mine nimeni nu mă împiedică.

MOROMETE: Și crezi tu că, dacă îl lași tu să nu te lase să vorbești, pe urmă nu le împiedică să și gândești?

ȚUGURLAN: Aș vrea să știu cum.

(Moromete rămase câțva timp pe gânduri, apoi deveni parcă visător.)

MOROMETE *(cu duioșie)*: Găsesc ei cum. Nu mi-a spus mie Niculae?! Te întreabă: ce părere ai despre tovarășul Stalin? *(Pronunță acest nume cum ar fi zis „Călin”).*

ȚUGURLAN: Ei, și? Spui și tu ce-ți cere, că e așa și pe dincolo, și ai terminat. Ce-ți pasă ție de ce spui despre Stalin?!

MOROMETE: Îmi pasă, fiindcă îți cere pe urmă să declari că fi-tu e dușman al poporului și că n-ai nici în clin nici în mănecă cu uneltirile lui dușmănoase.

ȚUGURLAN: Nu declari!

MOROMETE: Ei. Și tot acolo ai ajuns.

ȚUGURLAN: Adică, unde?

MOROMETE: La pușcărie!

ȚUGURLAN: Intri la pușcărie. *(Brusc îndârjit, și glasul lui sună ca o sumbră amenințare.)*

MOROMETE: Și dacă mori acolo?

ȚUGURLAN *(la fel)*: Ei, și? Oriunde-ai fi, de-un mormânt tot ai parte. Măcar tu n-ai ce pierde, în timp ce pe ăla care te-a băgat acolo îl apucă groaza la gândul că trebuie să moară ca și tine și că nimic din ce e el nu mai înseamnă nimic.

MOROMETE: Așa, dacă o luăm, la ce mai trăim, dacă tot o să murim! Ba eu vreau să trăiesc, și să trăiesc cum vreau eu, fără bineînțeles să mă pun fără nici un rost contra a ceea ce la lume nu-i pasă. Tineretu' ăsta! Treaba lor! Dar mie să nu-mi trimeată domnul Vasile al Moașii amenințări prin șeful de post că nu mai am voie să stau de vorbă cu cine vreau eu. Să le trimeată amenințările astea muierii ăleia a lui, Florica lui Ciupăgeanu, la care se uită în gura ei ca un nerod și nu-și dă seama că

nu se procedează așa cu oamenii care trăiesc mai demult în satu' ăsta! Am vrut, înainte să vin la tine, să vorbesc cu el, dar mi-aș fi răcit gura de pomană. Cred că nici nu m-ar fi auzit, fiindcă urechea lui nu aude decât ce-i șoptește răzbunarea: până nu termină cu toți care au însemnat ceva în satu'ăsta, o să fie surd și orb. Dar am vorbit cu Isosică, Țugurlane, tu trebuie să lași silozul ăsta în pacea lui și să vii în sat, și să nu lași comuna pe mâna lui alde Vasile al Moașii. De ce stai tu deoparte? Mai ești în partid?

ȚUGURLAN: Mai sunt. Din partid nu ies, oricare fi!

MOROMETE: Trebuie să-ți spun că în tine a mai rămas speranța!

ȚUGURLAN: Și ce să fac eu, Moromete? *(Semn că acest îndemn, care îi venea acum din afară, îi venise și lui, și nu o dată, dinlăuntru, și că nu trecuse niciodată la întrebarea pe care acest îndemn o conținea.)* Ce pot să fac? Crezi că eu nu-i urmăresc și nu văz cum se mănâncă între ei? La ce-ar folosi să le sporesc și eu numărul cu unu. Chit că, să zicem, un oarecare timp aș reuși să ajung în fruntea comunei?

MOROMETE: Nu-mi răspunzi ca unul care își dă seama ce-i spun eu.

(Se lăsă o tăcere. Cei doi păreau însă acum surzi la cântecul lăutarilor și la vocile celorlalți, care se încurcau, se ridicau și coborau neîncetat.)

ȚUGURLAN: Ai dreptate. N-am înțeles bine. Mai spune o dată.

MOROMETE: Țugurlane, tu ești omul care ne cunoști și pe noi, și știi ce a fost bun și ce a fost rău în viața pe care am dus-o mai înainte, și îi cunoști și

pe ai săraci, care acum sunt chemați să facă ei altă viață. Viața asta, pe care vor ei s-o facă mai bună, cine îi împiedică? De ce cred ei că noi? Viața asta, numai tu poți s-o faci, fără să treci peste noi cum trec ei cu grapa peste bolovani. Nimeni altul în satul nostru nu e în stare să înțeleagă și să facă ce spun eu acum, afară de tine. Tu ești speranța! Întoarce-te în sat și fă tu primul pas! Ai să vezi! O să vie alături de tine o sută. *(Pe chipul lui Țugurlan începu să apară acea schimbare pe care o dă totdeauna bătaia nedorită sau neașteptată a inimii, puternică și înaltă, și care apare înaintea gândirii sau a înțelegerii.)* La urma urmei, ce aștepti tu? Să hotărască alții pentru soarta ta?

ȚUGURLAN *(într-un târziu)*: Oricât cred eu că știu
ce
s-a întâmplat în sat, e clar că ceva îmi scapă, de îmi vorbești tu așa. Eu știu tot ce s-a întâmplat, dar n-ai vrea să-mi povestești tu? Vreau să aud de la tine. Spune-mi pe concret, de ce ai venit la mine.

MOROMETE: A treia zi, adică, ce zic eu a treia, a doua zi după ce a fost numit președinte (că în prima a fost ocupat să-și aresteze neamurile și să le trimeată la pușcărie), Vasile ăsta, al Moașii, a pornit prin sat să ia bucatele oamenilor, și alde Gheorghe al Măriei lui Pițur, ginerele lui Trafulică, s-a speriat și a luat-o la fugă spre pădure. Dar apa se umflase și l-au împins în gârlă și l-au înecat...

ȚUGURLAN: Vasile a făcut chestia asta?

MOROMETE: Da, Vasile personal. Nu era el președinte, nu dăduse el ordinele, cum să se procedeze? Și-atunci? Să te mai miri, când o să auzi că cine știe ce-are să ne facă, și mie și altora.

ȚUGURLAN *(răgușit)*: Nu e bine.

MOROMETE: Nu e bine deloc. *(Apăsând pe ultimul cuvânt, vrând să arate că absența binelui*

nu e totdeauna totală, dar că în cazul de față era.)
Întrebarea mea, Țugurlane, e următoarea: tu cu Isosică poți să te înțelegi?

ȚUGURLAN: Pot. Dar ăsta te vinde la prima cotitură.

MOROMETE: Numai dacă e la ananghie. Ideea mea e că Vasile o să-l dea jos și pe Isosică, și Isosică știe și el ce-l așteaptă, i-am spus și eu, dar știa și el, că nu e prost. Vii, Țugurlane? (*Țugurlan nu răspunse, dar turnă, parcă îndârjit, în pahare, pe care apoi le ciocniră și le goliră, însetați.*) Cum o să faci și cum să procedezi, asta știi tu mai bine, și părerea mea e să intri la moară, cantaragiu. Asta poate

să-ți
aranjeze Isosică, chiar dacă n-o să fie deloc lesne, fiindcă o are și el pe cap pe muiera aia a lui, rea, pe Ciulca. Da' trebuie să-ți facă, îți garantez. În ce mă privește pe mine, o să vă vorbesc pe-amândoi de bine prin toate părțile. Și o să am dreptate. Fiindcă dacă eu îți spun ție o vorbă, știu că ne înțelegem. Mai mult îmi dau și eu seama că nu se poate. Țugurlane, eu știu încotro mergem! Ce vreau eu personal, e să mergem cât mai încet, fiindcă nu sunt, neam, doritor să văd și cu ochii ce-o fi! Îmi închipui! Noi, care am apucat să trăim pe loturile noastre până la cincizeci de ani, rămânem la asta. Dar eu nu neg că poate să iasă bine pentru voi, care n-aveți ce pierde, și pentru ăștia tinerii, care nu știu ei bine ce înseamnă să ai pământul tău, la deal, și căruța și vitele, în băătăură... Știu un lucru, că pământul trebuie muncit, și nu cum crede Bâznae, că o să se coacă bucatele pe el singure. Vii, Țugurlane?

ȚUGURLAN: Vin, Moromete. (*Și prin chipul lui nebărbierit și încă tânăr țâșnea parcă din nou, însuflețindu-l ca odinioară, dogoarea îndrăzelii și*

a hotărârii.)

Scena 3

Curtea Moromeților. Nuntă mare, nunta Ilinchii, cu aviatorul ei, așa cum dorise și se împlinea, în casa tatălui. Rumoare generală, fiindcă se mâncase — lungile mese erau pline de farfurii, pahare, sticle, o mare de sticle — și acum se bea. Mulți erau în picioare, cu paharele în mână. Lăutarii atacară o sârbă, care se și formă, și începură zdupăitul și chiuiturile. În capul meselor dispuse în formă de U se vedeau Ilinca-mireasă, aviatorul ei, cu beteală la piept, în costum negru, Moromete, Țugurlan și Isosică. Acesta fuma învăluit în rotoagoale de fum.

ISOSICĂ: Toată chestia, acumă, nu mai e Vasile, vă spun. Chestia cu înecatul ăluia l-a dat gata. El era deja președinte când s-a întâmplat. Le-am explicat că Niculae era plecat de mult din sat, înainte de terminarea campaniei.

ȚUGURLAN: Bine, înțeleg eu, o să mă duc la Raion și o să vorbesc. Dar mai depinde și de tine, Isosică. Trebuie să vorbești și tu, în numele organizației. Îți spun, dacă te gândești la alt om, ești liber, mă întorc la siloz și, vorbă lui Moromete, socoteala ciobanului e achitată.

MOROMETE: Cum să se gândească la alt om!?

ISOSICĂ: Nu mă gândesc la alt om. Mă gândesc ce trebuie să facem ca să reușim. Ai stat prea multă vreme retras, Țugurlane. Din '45. Sunt aproape opt ani de-atunci! Nu te cunoaște nimeni la Raion.

MOROMETE: O să-l cunoască de-aici înainte. Înainte să fie cineva cunoscut, e necunoscut.

Numai, voi să-l susțineți.

ISOSICĂ: Asta nici nu mai intră în discuție.

MOROMETE: Atunci, hai să bem și noi un pahar, 'ai noroc!

ȚUGURLAN: Noroc!

ISOSICĂ: Noroc!

(Între timp, sârba și chiuiturile nu încetaseră. O fată venise și îi șoptise ceva la ureche miresei, care se ridicase și ieșise de sub șopronul uriaș, special construit, unde se petrecea. Aviatorul, soțul ei, o urmă.)

AVIATORUL: Unde te duci?

ILINCA *(fluturând mâinile — gestul ei)*: Ei...

AVIATORUL: Ce „ei”? Ce-ați pus la cale?

ILINCA: O să vezi. Eu mă duc! *(Vrând să spună că alta nu s-ar duce. Și dispăru în noapte.)*

CATRINA *(neîmpăcată, Alboaicii)*: Nu dau un pogon la nimeni, faceți ce vreți!

ALBOAICA: Hai, mamă, uită și tu de pogoane, dă-le înghiraților...

CATRINA: Ba eu nu uit nimic.

ALBOAICA: Mamă, n-ai încotro. Să-ți spun secretul, cu toate că Ilinca mi-a spus să nu ți-l spun.

CATRINA: Ce secret?

ALBOAICA: Tata i-a trecut Ilinchii casa și locul și două pogoane de pământ. Așa că...

CATRINA *(năucită)*: Eu nu știu... Eu nu-i trec nimic! *(Alboaica, poancă, e veselă, în veselia generală. Nu-i mai răspunde Catrinei.)*

(Lăutarii atacară un cântec. Pe deasupra meselor, pornind din căpriorii șopronului improvizat, coborau largi spirale de hârtie colorată.

Doi copii, excitați de petrecerea generală, alergau pur și simplu pe mese, fără însă să răstoarne vreo sticlă sau să spargă vreun pahar. Alături de șopron, focul ardea sub cazane, în care fierbea ciorba de potroace, sub supravegherea a două femei. Poartă mare a lui Moromete se deschise și Ilinca intră călare pe un măgar. Doi flăcăi o însoțeau, ținând animalul de căpăstru. Sârba se stinse.)

GLASURI: Faceți loc, faceți loc.

(Ilinca înainta aplecată pe coama măgarului, simbol, în acea clipă, al sexualității încăpățânate și eterne. Mireasa se supunea. Intră între mese și ajunse în fața părinților, a rubedeniilor și a soțului. Măgarul, semidresat, își plecă botul, gata s-o răstoarne pe mireasă, care însă se ținea bine, nu fără ca tânărul ei corp să fie văzut, cu pulpele voinice încolăcite pe spinarea măgarului, cu chipul îmbujorat, rușinat de sugestia pe care acceptase s-o facă tuturor, că era mireasă și că se așteptau de la ea copii.)

CATRINA (*indignată*): Obicei păgân! (*Ridicându-se, în timp ce măgarul era întors, cu mireasă cu tot, și dispărea în noapte.*) Nu asta am învățat-o eu. Nemernică! Bărbatul nu e un măgar!

LĂUTARII (*începând să cânte*): „Cucoana lui boier Bratu/Hai digloi, digloi/M-a chemat să-i repar patul, /Hai digloi, digloi/Dar ce fel de reparat, /Hai digloi, digloi/Că mai rău i l-am stricat, /Hai digloi, digloi!”

(Moromete se ridică în mijlocul acestui cântec și se auzi finalul când el se și îndepărta de marea petrecere.)

Scena 4

Curtea Ficăi. Moromete intră în curte, bătu în geam. Fica ieși.

FICA: Ilie, ai fugit de la nunta fi-tei!

MOROMETE: N-am fugit, Fico, am mers încet.

FICA (*surâzând cu șiretenie*): Atât de încet vii tu la mine, Ilie?

MOROMETE: Da, atât de încet cum se stinge lampa.

FICA: Da, Ilie, dar acum a răsărit soarele.

MOROMETE: Așa e, Fico! Așa e, copilo... (*Luându-i chipul în palma sa aspră.*) Așa face hoțu-ăsta mereu, vrei tu sau nu vrei, el răsare.

(Ea își plecă fruntea, apoi deodată îi prinse mâna care o mângâia, și o ținu strâns la sân, în timp ce într-adevăr soarele inunda pământurile.)

S F Â R Ș I T

O precizare

Mă grăbesc să precizez un lucru: în paginile pe care le publică azi revista „Teatrul”, fiecare replică, fiecare cuvânt al dialogului a fost cântărit și definitivat de autor; în ceea ce privește parantezele — care îl interesau mai puțin —, dacă, în locul uzualelor „indicații de mișcare”, ori coexistând cu ele, apar aici fragmente de proză, păstrate ca atare, cu fermecătorul lor perfect simplu oltenesc, este pentru că, deși insista mereu să scurtăm, să păstrăm doar esențialul, am amânat întruna, ezitând a renunța la tot ceea ce puteau ele sugera, actorilor și regiei, în pregătirea spectacolului. „Mai târziu, am să tai mai târziu”. Iar acum e prea târziu, ar fi o impietate.

Am discutat cu Marin Preda scenă cu scenă. Citeam cu glas tare, iar el cronometra: îl interesa durata („Să nu plictisim, teatrul nu e roman, iar eu nu știu să scriu teatru!”). Dar era „prins”, îl interesa, și apoi, dacă se apucase de o treabă, voia s-o facă pe cât se putea de bine. Asculta cu o modestie desăvârșită, exemplară, orice observație, deși ținea cu încăpățânare la fiecare cuvânt, și elabora cu minuțiozitate.

A intuit necesitatea de a amplifica partea dramatică: astfel, a introdus, ulterior, tabloul de la arie, acceptând o sugestie. Am discutat îndelung tabloul ploii; voia să taie, se temea de faptul că e irealizabil în teatru; la fel, îl preocupa visul lui Moromete. Le găseam antologice și, din nou, amânam reducerea lungilor paranteze: de unde altundeva s-ar fi putut mai bine hrăni adevărul interpretării, decât din aceste pagini în care trăiesc reacțiile și stările personajelor?

Marți 15 mai, după-amiază, am vorbit la telefon.

Mă ruga insistent să urmăresc și să grăbesc dactilografierea ultimei variante. Repeta: „Nu am timp”. Deși nu ne făcuse s-o simțim: nici o discuție cu el nu era pe fugă, avea o răbdare și o putere de concentrare de-a dreptul extraordinare.

Ultima convorbire telefonică am avut-o miercuri. Textul era gata, bătut la mașină. Mi-a propus să ne vedem, să facem lista de personaje și să mai facem o lectură, pentru ultimele corecturi și tăieturi. „Am repetiție” — am spus, ratând, astfel, ultima întâlnire cu Marin Preda. Urma să plece la Focșani, apoi, la întoarcere...

Lista de personaje am făcut-o, deci, singură, în ordinea intrării în scenă. Împărțirea în tablouri și scene urmează necesitatea firească a schimbării locurilor de joc. Dar, au rămas pentru totdeauna nescrise pasajul cu care avea de gând să îmbogățească scena nunții lincăi, alte replici în care simțea nevoia să transcrie sugestia „de stare” a unor pasaje de proză, ori cele câteva cuvinte răutăcioase pe care voia să le pună în gura Catrinii Alboaicii, fetișcana prin ale cărei obrăznicii transpare ceea ce vorbesc cei din casă despre Catrina lui Moromete, în absența ei...

Nu pot încă să admit ceea ce s-a întâmplat, de aceea, probabil, nu știu cum să închei aceste rânduri, care se cuvine să fie sobre și limpezi.

Anca OVANEZ-DOROȘENCO